

ORTOGRAPIYANG RINKONADA

Ortograpiyang Rinkonada

ORTOGRAPIYANG RINKONADA

Ortograpiyang Rinkonada

ORTOGRAPIYANG RINKONADA

Karapatang-sipi © 2024 ng Bicol University at Komisyon sa Wikang Filipino.

Layout ni Marx Fidel.

RESERBADO ANG LAHAT NG KARAPATAN. Walang bahagi ng librong ito ang maaaring sipiin o gamitin nang walang nakasulat na pahintulot mula sa may-akda at tagapaglathala.

Catalog-in-publication data

Rekomendadong lahok:

Ortograpiyang Rinkonada :
Ortograpiyang Rinkonada. --
San Miguel, Maynila : Komisyon
sa Wikang Filipino, [2024], c2024.
pages ; cm

ISBN 978-621-450-328-5 (pbk)
ISBN 978-621-450-329-2 (pdf read only)

1. Bikol language – Orthography and
spelling. 2. Filipino language -- Orthography
and spelling.

499.215813 PL5582 2024 P420240279

Inilathala ng

KOMISYON SA WIKANG FILIPINO
Gusaling Watson, 1610 Kalye J.P. Laurel
San Miguel, 1005 Maynila
Tel. (02) 899-606-70
Email: komfil@kwf.gov.ph
Website: www.kwf.gov.ph

MGA BUTÁNG

Nilalaman

VII	PAUNANG SARITAON Paunang Salita
11	MENSAYE Mensahe
22	GRAFEMA Grafema
36	MGA SILABA SAKA PAGSISILABA Pantig at Palapantigan
50	PASARITANG PAG-ISPELING Pagbaybay na Pasalita
58	PAG-ISPELING NA PASURAT Pagbaybay na Pasulat
78	KÁSONG KAMBAL-PATINIG Kásong Kambal-Patinig
88	KAMBAL-KATINIG SAKA DIGRAPO Kambal-Katinig at Digrapo
94	PALITANG E/I AT O/U Palitang E/I AT O/U

102	MGA BANTAS O PANANDA Mga Bantas
118	LISTA KA MGA SARITAONA Talaan ng mga Salita
132	MGA NAGGIBO KA ORTOGRAPIYA Mga Bumuo ng Ortograpiya
134	APENDIKS Apendiks

PAUNANG SARITAON

Paunang Salita

PAUNANG SARITAON

A *Ortograpiyang Rinkonada* nagseserbing giya sa mga parasurat, maestra/maestro saka mga eskuwela gamit a saritang Rinkonada. A mga susundon sa *Ortograpiyang Rinkonada* galin sa *Ortograpiyang Pambansa* na ginagamit ta nguwan na panawon, puwera ka mga napagkasunduan na mga susundon na naging resulta sa diyalogo saka konsultasyon manungod sa tamang pag-ispeling ka mga saritaon. Ginibo adi tanging magkaagko estandardisadong mga grafema o mga simbolo sa pagsurat saka mga susundon sa paggamit saka pagsabi ka mga simbolo kadi. Ginagamit a Rinkonada bilang pangunang saritaon ka mga taga-Rinkonada arog ka Baao, Balatan, Bato, Bula, Nabua saka Iriga City. Sa pagkakaiba-iba ka mga saritaon sa Rinkonada diri man ngamin na varyant maiiba sadi ortograpiya. Baka diri maipahayag a kahulugan ka ngamin na isinalin sa Filipino a mga saritaon sa Rinkonada.

PAUNANG SALITA

Ang *Ortograpiyang Rinkonada* ay gabay sa mga manunulat at mga guro gámit ang salitáng Rinkonada. Ang mga tuntúnin sa *Ortograpiyang Rinkonada* ay hango sa *Ortograpiyang Pambansa* na ginagamit sa kasalukuyan, maliban sa mga napagkasunduang mga tuntúnin na bunga ng diyalogo at konsultasyon tungkol sa tamang pagbabaybay ng mga salita. Ginawa ito upang magkaroon ng estandardisadong mga grafema o mga simbolo sa pagsulat at mga tuntúnin sa paggamit at pagbigkas sa mga simbolong ito. Ang Rinkonada ay ginagamit bílang unang wika ng mga munisipalidad ng Baao, Balatan, Bato, Bula, Nabua, at Lungsod Iriga. Dahil sa likás na pagkakaiba ng mga salita sa Rinkonada hindi maisasama sa ortograpiyang ito ang lahat ng varyant ng wika. Maaaring hindi rin lubos na maipahiwatig ng mga salin sa Filipino ang kahulugan ng ilang salita sa Rinkonada.

MENSAYE

Mensahe

MENSAYE

A ngamin na bagay nagpupuon sa sarita. Uno man na kaisipan diri mabibilog kin uda a sarita o wika. Kaya ngani a Diyos naging Sarita saka a Sarita nagkatawang-tawo. Puon kadto anggan ngowan, a mga tawo sa kinaban nabubuway purmidyo sa sarita. Diri ko maintindiyan sa maray kin uno kaya a kaaabotan ta kin diri basang kita nagkaagko paagi sa pagsasarita. Uno kaya a kinaabutan ka kinaban kin diri man kita nagkaagko wika o sarita na ginagamit na diyalekto ka ngamin na tawo? Siguro kaluyan o uda pagkaisi ka mga bagay-bagay a posible tang kaabutan. Diri siguro kita tataong mag-ako ka mga kaisipan ta uda kita paagi sa pagkaintindi

Kaya namumuya ako saka namamatian ko a dakulong onra o pag-orgulyo ta purmidyo ka Bicol University nagkaagko pagkauusad a Komisyon sa Wikang Filipino saka UST-Bikol Studies Center na makabilog sa ortograpiya ka saritang Rinkonada. Usad adi sa maray na kapinunan/pagpuon sa pagtaong importansiya ka mga lokal na saritaon sa Rinkonada. Kaipuan adi sa maray sa pagtuturo ka mga kaiginan na makatuod ka mga sadiring saritaon sa nguwan na panahon dara ka bagong kurikulum na K-12. A mikinabang sa maray ka paggamit kading ortograpiya tanganing tama a pagtuturo ka MTB-MLE, a mga maestra saká maestro.

A pinakamagayon na resulta ka paggibo kading ortograpiya amo a pagtaong paagi tanganing padagos a paggibo saka pagtaong importansiya buko sana ka kultura ka Bikol o Rinkonada, kindi a padagos na pagtaong buway ka kanatong sarita o wika. A pagtaong importansiya, maray na paggamit ka kanatong saritaon na Rinkonada, usad na dakulong onra buko sana ka mga Bicolano o mga taga-Rinkonada, kindi ka ngamin na Pilipino. Siisay pa man a makaiisip sa maray kindi kita man sanang mga nakakaisi kin uno a kanatong mga pangangaipo? Sabi ngani, a pagtaong importansiya ka sadiring saritaon o lengguwahe, usad na pagtaong importansiya saka pangangataman ka kanatong kultura. A pag-ataman ka kultura, usad man na pag-ataman sa buway ka lambang usad, ta a saritaon amo yan nagtataong buway paiyan sa pag-assenso ka usad na tawo saka ka usad na komunidad.

MENSAHE

Ang lahat na bagay, nagsisimula sa salita. Ano man na konsepto hindi mabubuo kung wala ang salita o wika. Kayá nga ang Diyos ay naging Salita at ang Salita ay nagkatawang-tao. Mula noon hanggang ngayon, nabubuhay ang tao at ang daigdig sa kabuoan ng salita. Hindi ko lubos maintindihan kung ano ang mararating natin kung hindi man lámang táyo nagkaroon ng daan túngo sa pagsasalita. Ano kayá ang kinalabasan ng mundo kung hindi man lámang táyo nagkaroon ng wika o salita na naging diyalekto na ginagamit ng lahat? Marahil ang kinahinatnan natin ay kamangmangan o pagiging walang alam sa mga bagay-bagay. Wala táyo ng mga mahinahong pagtanggap sa mga kaisipan dahil walá táyo ng tulay túngo sa pagkaintindi.

Kayá akó ay nagagalak at nakararamdam ng malaking karangalan dahil dito sa Bicol University nagkaroon ng pakikiisa sa Komisyon sa Wikang Filipino at UST-Bikol Studies Center upang magkaroon ng pagbuo ng isang ortograpiya sa salitáng Rinkonada. Ito ay isang mabuting panimula sa pagpapahalaga sa mga salitáng masasabi nating likás na sa atin; mga wika na tubong Bikol. Isa sa napakalaking pangangailangan sa pagtuturò sa ngayon sa mga kabataan ay ang pagkatuto sa sariling salita na dalá ng bagong kurikulum na K-12. Ang mga guro natin ay isa sa pinakamakikinabang sa paggamit nitong ortograpiya upang maging maayos ang pagtuturò gámit sa MTB-MLE.

Subalit ang pinakamabuting bunga ng nagawang ortograpiya ay ang pagbibigay daan sa patúloy na pagbuo at pagpapahalaga hindi lámang sa kultura ng Bikol, kung hindi sa patúloy na pagbibigay buhay ng ating sariling salita o wika. Ang pagpapahalaga, mabuting paggamit ng ating sariling salita o wika ng Bikol ay isang karangalan hindi lámang ng mga Bicolano, kung hindi ng buong Pilipino. Sino pa ba naman ang mag-iisip ng mabuti kung hindi tayo rin lang naman na nakaaalam ng ating pangangailangan? Sabi nga, ang pagpapahalaga sa sariling salita o wika, ay pagpapahalaga at pangangalaga sa kultura. Ang pag-aalaga sa kultura ay pag-aalaga rin sa búhay ng bawat isa; dahil ang salita ay siyáng nagbibigay búhay patúngo sa pag-unlad bílang tao at bílang isang komunidad.

Dakulo a kanakong pasasalamat sa mga nagin instrumento sa paggibo o pagbilog sa usad na magayon, mausay saka napapanahong ortograpiya.

Minamaw-ot ko a pag-anduyog ka lambang usad sa padagos na paggibo o pagbilog sa ortograpiya ka iba-ibang saritaon o lengguwahe kadi nabubot-an tang Rehiyong Bikol.

ARNULFO. MASCARIÑAS

SUC President IV
Bicol University

Maraming salamat sa lahat ng nagtaguyod sa pagbuo ng isang maganda,mahusay, at napapanahong ortograpiya.

Nawa'y mahikayat at maipagpatuloy ang paggawa o pagbuo ng ortograpiya ng iba't ibang salita o wika dito sa ating minamahal na rehiyong Bikol.

ARNULFO. MASCARIÑAS

SUC President IV
Bicol University

MENSAYE

Para sa Bicol University College of Education, University of Sto. Tomas-Bikol Studies Center, saka Komisyon sa Wikang Filipino, tanggapon po ninyo a kanamong pagtaong onra saka pagpapasalamat ka pagtitinabangan ninyo tanganing mangyari a paggibo saka pagbilog ka Ortograpiyang Rinkonada, Sorsoganon/Bisakol, saka a pagparyo/pag-usad ka Bikol Miraya saka Bikol West Albay sa Estandardisadong Ortograpiyang Bikol.

Isi ko a kadipisilan saka dakulong problema sa paggibo o pagbilog ka usad na ortograpiya para ka rehiyon na agko iba-ibang saritaon o wika. Lalo pa na a lambang saritaon (wika) agko buway (dynamic), pabago-bago, saka ginagamit ka iba-ibang tawo.

Kaya man, namumuya kami ka kaninyong pagpursige tanganing magkaagko kita estandardisadong gamit, ispeleng saka pagsurat ka kanatong panrehiyon na saritaon o mga saritaon sa Bikol.

Binabati ko su ngamin na nanguna, nagsurat, saka nagtabang tanganing mabilog a ortograpiya ka mga wika sa Bikol. Minamawot ko na mapagayon pa a kanatong saritaon saka a pagtitinabangan na umasenso a kanatong edukasyong pangwika sadi kanatong rehiyon.

Mabuway kamo! Mabuway a wikang Bikol!

GILBERT T. SADSAD

Panrehiyong Direktor

Kagawaran ng Edukasyon Rehiyon V

MENSAHE

Sa Bicol University College of Education, University of Sto. Tomas-Bikol Studies Center, at Komisyon sa Wikang Filipino, tanggapin po ninyo ang aming pagkilala at pasasalamat sa inyong pagtutulongan upang maisakatuparan ang pagbuo nitóng Ortograpiyang Rinkonada, Sorsoganon/Bisakol, at pagtugmain ang Bikol Miraya at Bikol West Albay sa Estandardisadong Ortograpiyang Bikol.

Batid ko ang hírap at malaking hámon sa pagbuo ng isang ortograpiya para sa rehiyon na binubuo ng marami at iba-ibang wika. Laló pa nga't ang bawat wika ay buháy (dynamic), mapagbago, at sinasalita ng iba-ibang uri ng tao.

Kayâ naman, ikinagagalak namin ang inyong pagsusumikap upang magkaroon táyo ng estandardisadong gámit, baybay, at sulat ng ating sariling rehiyonal na wika o mga wika sa Bikol.

Binabatì ko ang lahat ng nagtaguyod, nagsulat, at tumulong upang matagumpay na mabuo ang ortograpiya ng mga wika sa Bikol! Hangad ko ang patúloy na pag-unlad ng ating wika at pagkakaisa sa pagyabong ng edukasyong pangwika dito sa ating rehiyon.

Mabuhay kayó! Mabuhay ang wikang Bikol!

GILBERT T. SADSAD

Panrehiyong Direktor

Kagawaran ng Edukasyon Rehiyon V

MENSAYE

Namumuya akung omawon a mga nagplano kadi proyektong adi para mariyalisar a pagpadagos ka pagkakaagko sara-sadiring sasaritaun a lambang banwaan sadi rehiyong Bikol.

A pagkakaagko osad na sasaritaon sa usad na bilog na banwaan nagsasabi na padagos na nagtutubuo a mga ini poon pa sa mga kagurangan pa kadto anggan ngowan. Di dapat mauda adi iba-ibang mga sasaritaun ta dawa uno pang pagbabago a umabot sadi kinaban. usad adi sa paagi tanging mabisto a kanatung rehiyon buko sana sadi Pilipinas kun diri sa bilog na kinab-an. Mas mapadadali a pagkatuod ka mga igin kin agko mga arog kading proyekto. Pormedyo kadi mababayad tang nagtatalubu a kanatong mga dayalekto.

Usad na pagsaludo sa ngamin na kaiba kading proyektong adi na nagtinabangan ta nanging maging magayun ag positibo a kaluluwasan kadi. Mantang luyap a pagtubod ta na a sasaritaon o bibisaranon nagtataong dakulong tabang ngarig kita makapagpasabot ka namamatian. Adi nagrerealisar na kaipuwan gamiton ading local na sasaritaon arog ka Rinkonada. Maray na agi-agi ading proyekto ngarig mas mapakusog a pagtubod lalo na ading hubenes.

Sa ngaran ka Kagawaran ng Edukasyon sadi Camarines Sur tumatabang kami saka nakikiusad ka mga arug kading gibu. Katabang ninyo kami sa pagpadagos na mapakaray a ngamin na paggamit ka mga diyalekto sadi rehiyong Bikol, kadi nasyon ta. Diri dapat mauda adi ta parte na ka lengguwahe ta a kanatong kultura, pagbuway-buway sa kanatong komunidad. Maging matrayumpo man lugod kita ngamin sa buway na nalalampasan a uno man na mga katibaadan sa tabang ni Ina saka kanatong Kagurangnan.

DR. NORMA B. SAMANTELA

Tagapamanihalang Pansangay ng mga Paaralan
Kagawaran ng Edukasyon
Tanggapang Pansangay ng Albay

MENSAHE

Nagagalak akóng purihin ang mga nagplano ng proyektong ito upang maisakatuparan ang pagpapatúloy ng pagkakaroon ng kani-kaniyang diyalekto sa bawat bayan ng rehiyong Bikol.

Ang pagkakaroon ng isang diyalekto sa isang bayan ay nangangahulugang patúloy na umuusbong ang mga ito simula pa sa ating mga ninuno hanggang ngayon. Hindi dapat mawala ang mga diyalektong ito kahit na maraming pagbabago dito sa mundo. Isa ito sa paraan upang táyo ay makilála hindi lang dito sa Pilipinas kung hindi pati na rin sa buong mundo. Mas mapadadali ang pagkatuto ng mga batà kung may ganitong proyekto. Dahil dito makikita natin ang pag-usbong ng ating diyalekto.

Isang pagsaludo sa lahat ng kasáma sa proyektong ito na nagtulungan upang maging maganda at positibo ang resulta nitó. Habang kalát ang paniniwala natin na ang isang wikain o diyalekto ay nagbibigay ng malaking tulong upang makapagpabatid sa ating nararamdaman. Ito ay nagpapatunay na kailangang gamitin ang ating lokal na diyalekto tulad ng Rinkonada. Magandang proyekto ito para mas mapalakas ang paniniwala lalò na ng kabataan.

Sa ngalan ng Kagawaran ng Edukasyon, Sangay ng Camarines Sur kami ay makikipagtulungan at makikiisa sa tulad nitong gawain. Katulong ninyo kami sa pagpapayabong na maging maayos ang paggamit ng mga diyalekto ng rehiyong Bikol at ng ating bansa. Hindi dapat ito mawala dahil bahagi na ng lengguwahe natin ang ating kultura at pamumuhay sa ating komunidad. Maging matagumpay sana táyong lahat sa búhay na malagpasan ang lahat ng pagsubok sa tulong at gabay ni Ina at ng ating Panginoon.

DR. NORMA B. SAMANTELA

Tagapamanihalang Pansangay ng mga Paaralan
Kagawaran ng Edukasyon
Tanggapang Pansangay ng Albay

MENSAYE

Para ka mga nabubut-an kong Irigueño,

Agko usad na laka importanteng kontribusyon para sa mga taga-Iriga, a *Ortograpiyang Rinkonada*. Usad ading paagi tanging magkauusad ka pag asenso ka kanatong lengguwahe.

Sa paagi ka *Ortograpiyang Rinkonada* migkaagko kita mas malinaw ag pormal na sistema ka pagsurat ag pagngabil ka lokal na lengguwahe. Obheto kadi na palawigon ag pakusugon a linggwaheng Rinkonada. Sa paagi man kadi mas maiintindiyan a alangkaw na respeto sa ibang linggwahe ag kultura.

Ading *Ortograpiyang Rinkonada* usad man sa mga paagi na magkaagko tamang sistema ka paggamit ka mga letra (katinig ag patinig), ngangablon tanging maaprisyar a kapinunan ka kultura sa komunidad.

Sa paggamit kading *Ortograpiyang Rinkonada*, mas nagkaagko oportunidad, ipag-orgulyo tanging maipabayad a pagkabuot ag importansiya ka lengguwahe.

Iniiimbitaran ko kamo na suportan ta a *Ortograpiyang Rinkonada*. Ipag-orgulyo ta adi bilang usad na simbolo ka mga taga-Rinkonada. Magtinabangan kita para maisabuway adi paiyan sa matibay na kultura ag edukasyon ka kanatong komunidad.

Mabuway a *Ortograpiyang Rinkonada*. Mabuway a kanatong lengguwahe.

MARIANO B. DE GUZMAN, CESO V

Tagapamanihalang Pansangay ng mga Paaralan

Kagawaran ng Edukasyon

Tanggapang Pansangay ng mga Paaralan ng Lungsod Iriga

MENSAHE

Para sa mga minamahal kong Irigueño,

Mayroong isang napakahalagang ambag para sa mga māmamayán ng Iriga, ito ang *Ortograpiyang Rinkonada*. Isang paraan upang magkaisa sa pag-unlad ng ating wika.

Sa tulong ng *Ortograpiyang Rinkonada*, magkakaroon táyo ng malinaw at pormal na sistema ng pagsulat at pagsasalita ng lokal na wika. Layunin nitó na palawakin at palakasin ang diyalektong Rinkonada. Sa tulong nitó, higit pang mauunawaan ang mataas na pagpapahalaga sa iba pang wika at kultura.

Ang *Ortograpiyang Rinkonada* ay isa sa mga paraan upang magkaroon ng tamang sistema ng paggamit ng mga letra (patinig at katinig), sa pagsasalita man upang lalong mapahalagahan at matugunan ang pangangailangan ng kultura sa komunidad.

Sa paggamit nitong *Ortograpiyang Rinkonada*, nagkakaroon ng maraming oportunidad na maipagmalaki at mahalin ang pagkakaroon ng sariling wika.

Inaanyayahan namin kayo na suportahan natin ang *Ortograpiyang Rinkonada*. Ipagmalaki natin bilang isang simbolo ng mga taga-Rinkonada. Magtulungan tayo para maisabuhay ito tungo sa matibay na kultura ng edukasyon ng ating komunidad.

Mabuhay ang ating wikang kinagisnan!

MARIANO B. DE GUZMAN, CESO V

Tagapamanihalang Pansangay ng mga Paaralan

Kagawaran ng Edukasyon

Tanggapang Pansangay ng mga Paaralan ng Lungsod Iriga

1 | GRAFÉMA

A grafema usad na parte o grupo sa sistema ka pagsurat. Puwede ading usad na letra, kombinasyon sa mga letra o digrapo, saka bukong letra.

1.1 Letra

A mga letra simbolo ka kada usad na tunog sa saritaon. A Alpabetong Rinkonada binibilog sa 29 na letra. Agko unom (6) na patinig (a, e, è, i, o, u) saka baynte-tres (23) na katinig (b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, ñ, ng, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z). Siyam (9) sa mga adi a uram na mga letra (c, f, h, j, ñ, q, v, x, z). Rugang pa kadi, agko kakaibang tunog a saritaon na Rinkonada na sinisimbolo ka letrang Ee saka tuldik na patuldok para ka patinig na patinig-pëpët o schwa o gupô/gëpë.

Aa ey	Bb bi	Cc si	Dd di	Ee i	Ēē i-patuldok	Ff ef	Gg ji
Hh eyts	Ii ay	Jj jey	Kk key	Ll el	Mm em	Nn en	Ññ enye
NGng enji	Oo o	Pp pi	Qq kyu	Rr ar	Ss es	Tt ti	Uu yu
Vv vi	Ww dobolyu	Xx eks	Yy way	Zz zi			

1.2 Bukong Letra

Binibilog sa mga tuldik saka pananda a mga grafemang bukong letra. Binabaoy na tuldik a mga simbolong nakabutang sa itaas ka mga letra tanging tawan sa ruon a ibang tunog o paagi kin pauno sabayon o sayudon.

Tuldik	Gamit	Tunog	Grapema
Pahilis (´)	A tuldik na pahilis nagsisimbolo ka ruon saka aba. Ibinubutang adi	/ˈsa.lug/ /sa.ˈlug/	sálog ‘ílog’ salóg ‘sahíg’

1 | GRAFÉMA

Ang grafema ay isang bahagi o pangkat ng mga bahagi sa sistema ng pagsulat. Ito ay maaaring isang titik, kumbinasyon ng mga titik, at di-titik.

1.1 Titik

Ang mga titik ay simbolo ng bawat tunog sa pagsasalita. Ang Alpabetong Rinkonada ay binubuo ng dalawampu’t siyam (29) titik. Ito ay may anim (6) na patinig (a, e, è, i, o, u) at dalawampu’t tatlong (23) katinig (b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, ñ, ng, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z). Siyam (9) sa mga ito ay hiram na mga titik (c, f, h, j, ñ, q, v, x, z). Dagdag pa nito, may katangi-tanging tunog ang wikang Rinkonada na sinisimbolo ng Ee at tuldik patuldok (Ēē) para sa patinig-pëpët o schwa.

Aa ey	Bb bi	Cc si	Dd di	Ee i	Ēē i-patuldok	Ff ef	Gg ji
Hh eyts	Ii ay	Jj jey	Kk key	Ll el	Mm em	Nn en	Ññ enye
NGng enji	Oo o	Pp pi	Qq kyu	Rr ar	Ss es	Tt ti	Uu yu
Vv vi	Ww dobolyu	Xx eks	Yy way	Zz zi			

1.2 Di-Titik

Binubuo ng mga tuldik at bantas ang mga di-titik na grafema. Tinatawag na tuldik ang mga simbolong inilalagay sa itaas ng titik para katawanin ang iilang tunog o pamamaraan ng pagbigkas.

Tuldik	Gámit	Tunog	Grapema
Pahilis (´)	Ang tuldik na pahilis ay sumisimbolo sa diin at habà. Inilalagay ito sa	/ˈsa.lug/ /sa.ˈlug/	sálog ‘ílog’ salóg ‘sahíg’

Tuldik	Gamit	Tunog	Grapema
	sa itaas ka patinig na sinasayod sa maluway saka makaskas.		
Paiwa (˘)	Ginagamit a paiwa tanganing masayod a impit ka tunog (glottal stop) ka pantig sa uriyan ka maluway na saritaon. Ibinubutang adi sa itaas ka patinig na agko kasunod na impit.	/ʔə.laʔ/ /ˈnu.nuʔ/	ëlä ‘upô’ nunò ‘batang lalaki’
Pakupya (^)	A pakupya ibinubutang sa itaas ka patinig para tawan sa ruon saka impit na tunog a usad na silaba.	/ʔa.ˈtiʔ/ /bu.ˈkuʔ/	atî ‘dumí’ bukô / bəkë ‘hindi’
Patuldok (ˊ)	Ibinubutang sa itaas ka Ee para ka tunog na pëpët o schwa o gupô/gëpë.	/ʔa.ˈɲəg/ /ga.ˈtəl/	angëg / angóg ‘noo’ gatël / gatol ‘kati’
Arko (ˆ)	Ibinubutang sa itaas ka darwang magkasunod na patinig na uda ruon sa bitnga.	/sim. ba.an/ /si.im/	simbāan ‘simbahan’ sîm ‘yero’

Tuldik	Gámit	Tunog	Grapema
	itaas ng patinig na binibigkas nang malumay o mabilis.		
Paiwa (˘)	Ang paiwa ay ginagamit upang katawanin ang impit na tunog (glottal stop) sa hulíng pantig ng salitáng malumay. Inilalagay ito sa itaas ng patinig na may impit.	/ʔə.laʔ/ /ˈnu.nuʔ/	ëlä ‘upô’ nunò ‘batang lalaki’
Pakupya (^)	Ang pakupya ay inilalagay sa itaas ng patinig upang katawanin ang diin at impit na tunog sa isang pantig.	/ʔa.ˈtiʔ/ /bu.ˈkuʔ/	atî ‘dumí’ bukô / bəkë ‘hindi’
Patuldok (ˊ)	Inilalagay sa itaas ng Ee upang katawanin ang patinig pëpët o schwa.	/ʔa.ˈɲəg/ /ga.ˈtəl/	angëg / angóg ‘noo’ gatël / gatol ‘kati’
Arko (ˆ)	Inilalagay sa itaas ng dalawang magkakasunod na patinig na binibigkas na walang impit sa pagitan.	/sim. ba.an/ /si.im/	simbāan ‘simbahan’ sîm ‘yero’

Pareyo sa Filipino, a paggamit ka sumusunod na pananda.

.	Tuldok
?	Tandang pananong
!	Tandang padamdang
,	Kuwit
;	Tuldok kuwit
:	Tutuldok
'	Kudlit
-	Gitling
" "	Panipi
()	Panaklong
[]	Bracket
...	Ellipsis

A gitling nagsisimbolo man sa ruon ka tunog sa bitnga ka saritaon na agko magkasunod na patinig. Ibinubutang a gitling sa unahan ka patinig kasunod ka ruon o sa bitnga ka darwang silaba. Alimbawa:

/bag.ʔot/ bág-ot ‘pawis’
/tam.ʔis/ tám-is ‘tamís’

Silngan a Kabanata 8, para ka mga susundon sa paggamit ka mga bantas/pananda.

1.3 Minimal na Pares

Amo di a mga minimal pares na nagpapatunay ka mga ponemang Rinkonada.

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/p/, /b/	/pan.'taj/	p antáy 'pantáy'	/ban.'tay/	b antáy 'bantáy'
	/pa.su/	p áso 'páso'	/ba.su/	b áso 'báso'
	/pu.'nuʔ/	p unô 'punô'	/bu.'nuʔ/	b unô 'saksak'

Katulad sa Filipino ang paggamit ng sumusunod na bantas.

.	Tuldok
?	Tandang pananong
!	Tandang padamdang
,	Kuwit
;	Tuldok kuwit
:	Tutuldok
'	Kudlit
-	Gitling
" "	Panipi
()	Panaklong
[]	Bracket
...	Ellipsis

Ang gitling ay sumisimbolo rin sa impit na tunog na may kasunod na patinig sa gitna ng salita. Inilalagay ang gitling sa unahan ng patinig na sinundan ng impit o sa pagitan ng dalawang pantig. Halimbawa:

/bag.ʔot/ bág-ot ‘pawis’
/tam.ʔis/ tám-is ‘tamís’

Tingnan ang Kabanata 8 para sa mga tuntunin sa paggamit ng mga bantas.

1.3 Minimal na Pares

Ito ang mga pares minimal na nagpapatunay sa mga ponema ng Rinkonada.

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/p/, /b/	/pan.'taj/	p antáy 'pantáy'	/ban.'tay/	b antáy 'bantáy'
	/pa.su/	p áso 'páso'	/ba.su/	b áso 'báso'
	/pu.'nuʔ/	p unô 'punô'	/bu.'nuʔ/	b unô 'saksak'

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/t/, /d/	/ta.'ra/	tará 'tará'	/da.'ra/	dará 'dala'
	/tu.'lag/	tulág 'taboy'	/du.'lag/	dulág 'takas'
/r/, /t/	/ʔa.'riʔ/	arî 'alin'	/ʔa.'tiʔ/	atî 'dumi'
	/ʔu.'ronʃ/	uróng 'ilong'	/ʔu.'tonʃ/	utóng 'utóng'
/d/, /r/	/ʔba.'diʔ/	bádi 'binilad na isda o karne'	/ʔba.'riʔ/	bári 'putol'
	/ʔsa.'di/	sádi 'dito'	/ʔsa.'riʔ/	sári 'saan'
	/ʔa.'di/	adi 'ito'	/ʔa.'ri/	arî 'alin'
/k/, /g/	/ka.'mut/	kamót 'kamay'	/ga.'mut/	gamót 'ugat'
	/ʔu.'kaʔ/	ukâ 'lubak'	/ʔu.'gaʔ/	ugâ 'nginig / pantalí sa trumpo'
	/ʔba.'lak/	bálak	/ʔba.'lag/	bálag 'panghasa ng lagari'
/ʔ/, Ø	/ba.'gaʔ/	bagâ 'magâ'	/ba.'ga/	bagá 'bága'
	/ʔu.'maʔ/	umâ 'bantâ'	/ʔu.'ma/	umá 'palayan'
/r/, /l/	/ʔru.'gan/	rúgan 'daganan'	/ʔlu.'gan/	lúgan 'lagyan'
	/ʔpa.'ra/	pára	/ʔpa.'la/	pála 'pála'
	/sa.'raʔ/	sarâ 'salà'	/sa.'laʔ/	salâ 'malî'
/l/ at /r/	/ku.'lun/	kulóng 'kulóng'	/ku.'runʃ/	kuróng 'kulot'
	/bu.'la/	bulâ 'patpat'	/bu.'raʔ/	burâ 'iyak'
	/bu.'lus/	bulós 'anahaw'	/bu.'rus/	burós 'tiyan'

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/t/, /d/	/ta.'ra/	tará	/da.'ra/	dará 'dala'
	/tu.'lag/	tulág 'taboy'	/du.'lag/	dulág 'takas'
/r/, /t/	/ʔa.'riʔ/	arî 'alin'	/ʔa.'tiʔ/	atî 'dumi'
	/ʔu.'ronʃ/	uróng 'ilong'	/ʔu.'tonʃ/	utóng 'utóng'
/d/, /r/	/ʔba.'diʔ/	bádi 'binilad na isda o karne'	/ʔba.'riʔ/	bári 'pútol'
	/ʔsa.'di/	sádi 'dito'	/ʔsa.'riʔ/	sári 'saan'
	/ʔa.'di/	adi 'ito'	/ʔa.'ri/	arî 'alin'
/k/, /g/	/ka.'mut/	kamót 'kamay'	/ga.'mut/	gamót 'ugat'
	/ʔu.'kaʔ/	ukâ 'lubak'	/ʔu.'gaʔ/	ugâ 'nginig / pantalí sa trumpo'
	/ʔba.'lak/	bálak 'bálak'	/ʔba.'lag/	bálag 'panghasa ng lagari'
/ʔ/, Ø	/ba.'gaʔ/	bagâ 'magâ'	/ba.'ga/	bagá 'bága'
	/ʔu.'maʔ/	umâ 'bantâ'	/ʔu.'ma/	umá 'palayan'
/r/, /l/	/ʔru.'gan/	rúgan 'daganan'	/ʔlu.'gan/	lúgan 'lagyan'
	/ʔpa.'ra/	pára 'pára'	/ʔpa.'la/	pála 'pála'
	/sa.'raʔ/	sarâ 'salà'	/sa.'laʔ/	salâ 'malî'
/l/ at /r/	/ku.'lun/	kulóng 'kulóng'	/ku.'runʃ/	kuróng 'kulot'
	/bu.'la/	bulâ 'patpat'	/bu.'raʔ/	burâ 'iyak'
	/bu.'lus/	bulós 'anahaw'	/bu.'rus/	burós 'tiyan'

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/s/, /t/	/ba.'saʔ/	basâ 'basâ'	/ba.'taʔ/	batâ 'masamang amoy'
	/bu.'sug/	busóg 'busóg'	/bu.'tug/	butóg 'lobo (pandiwa o pang-uri)'
/m/, /n/	/ʔi.'tum/	itóm 'itim'	/ʔi.'tun/	/itón/ 'iyan'
	/ma.'ma/	máma 'nanay'	/ma.'na/	mána
/n/, /ŋ/	/bu.'nuʔ/	bunô 'saksak'	/bu.'ŋuʔ/	bungô 'bungô'
	/nu.'nuʔ/	nunò 'batang lalaki'	/ŋu.'ŋuʔ/	ngungò
/w/, /j/	/la.'waʔ/	lawâ 'gagamba'	/la.'jaʔ/	layâ 'tuyô'
	/la.'ŋuw/	langów 'langaw'	/la.'ŋuj/	langóy
/a/, /i/	/ʔa.'gaw/	agâw 'agaw'	/ʔa.'giw/	agíw 'agiw'
	/la.'but/	lábot 'pakialam'	/li.'but/	líbot 'libot/galá'
	/ka.'put/	kapót 'hawak'	/ki.'put/	kipót 'kipot/kitid'
	/ʔara.rum/	araróm 'malalim'	/ʔi.ra.rum/	iraróm 'ilalim'
	/ʔa.'tum/	atóm 'pakikialam'	/ʔi.'tum/	itóm 'itim'
/a/, /u/	/ʔa.'gum/	agóm 'asawa'	/ʔu.gum/	ugóm 'nasa loob ng bibig'
	/ʔa.'ŋut/	angót 'tumandang walang asawa'	/ʔu.'ŋut/	ungót 'gálit'
	/ʔa.'jup/	ayóp 'hayop'	/ʔu.'jup/	uyóp 'ihip'

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/s/, /t/	/ba.'saʔ/	basâ 'basâ'	/ba.'taʔ/	batâ 'masamang amoy'
	/bu.'sug/	busóg 'busóg'	/bu.'tug/	butóg 'lobo (pandiwa o pang-uri)'
/m/, /n/	/ʔi.'tum/	itóm 'itim'	/ʔi.'tun/	/itón/ 'iyan'
	/ma.'ma/	máma 'nanay'	/ma.'na/	mána
/n/, /ŋ/	/bu.'nuʔ/	bunô 'saksak'	/bu.'ŋuʔ/	bungô 'bungô'
	/nu.'nuʔ/	nunò 'batang lalaki'	/ŋu.'ŋuʔ/	ngungò
/w/, /j/	/la.'waʔ/	lawâ 'gagamba'	/la.'jaʔ/	layâ 'tuyô'
	/la.'ŋuw/	langów 'langaw'	/la.'ŋuj/	langóy
/a/, /i/	/ʔa.'gaw/	agâw 'agaw'	/ʔa.'giw/	agíw 'agiw'
	/la.'but/	lábot 'pakialam'	/li.'but/	líbot 'libot/galá'
	/ka.'put/	kapót 'hawak'	/ki.'put/	kipót 'kipot/kitid'
	/ʔara.rum/	araróm 'malalim'	/ʔi.ra.rum/	iraróm 'ilalim'
	/ʔa.'tum/	atóm 'pakikialam'	/ʔi.'tum/	itóm 'itim'
/a/, /u/	/ʔa.'gum/	agóm 'asawa'	/ʔu.gum/	ugóm 'nasa loob ng bibig'
	/ʔa.'ŋut/	angót 'tumandang walang asawa'	/ʔu.'ŋut/	ungót 'gálit'
	/ʔa.'jup/	ayóp 'hayop'	/ʔu.'jup/	uyóp 'ihip'

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/i/, /u/	/ka.'mi/	kamí 'kami'	/ka.'mu/	kamú 'kayo'
	/'ni.niʔ/	nínì 'batang babae'	/'nu.nuʔ/	núnú 'batang laláki'
	/'gri.pu/	grípo 'grípo'	/'gru.pu/	grúpo 'grúpo'
/a/, /ə/	/ʔa.'paj/	apáy 'pantawag sa matandang lalaki'	/ʔa.'pəj/	apëy 'damo o palay na dumapa'
	/ka.'paj/	kapáy 'baliw'	/ka.'pəj/	kapëy 'nalipasan ng gútom'
/u/, /ə/	/ʔi.'sug/	isóg 'galaw/urong'	/ʔi.'səg/	isëg 'bangis'
	/pa.'ruŋ/	paróng 'amoy'	/pa.'rəŋ/	parëng 'patayin ang bagay tulad ng ilaw'
	/ʔu.'gut/	ugót 'bayawak'	/ʔu.'gət/	ugët 'higpit'

Ponema	Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/i/, /u/	/ka.'mi/	kamí 'kami'	/ka.'mu/	kamú 'kayo'
	/'ni.niʔ/	nínì 'batang babae'	/'nu.nuʔ/	núnú 'batang laláki'
	/'gri.pu/	grípo 'grípo'	/'gru.pu/	grúpo 'grúpo'
/a/, /ə/	/ʔa.'paj/	apáy 'pantawag sa matandang laláki'	/ʔa.'pəj/	apëy 'damo o palay na dumapa'
	/ka.'paj/	kapáy 'baliw'	/ka.'pəj/	kapëy 'nalipasan ng gútom'
/u/, /ə/	/ʔi.'sug/	isóg 'galaw/urong'	/ʔi.'səg/	isëg 'bangis'
	/pa.'ruŋ/	paróng 'amoy'	/pa.'rəŋ/	parëng 'patayin ang bagay tulad ng ilaw'
	/ʔu.'gut/	ugót 'bayawak'	/ʔu.'gət/	ugët 'higpit'

Ponemiko a baoy ka ruon sa pantig ka mga saritaon sa Rinkonada. Nagbabago a kahulugan ka magkaparyong saritaon kin linilipat a ruon sa ibang silaba.

Unang Silaba		Ikarwang Silaba	
Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/sa.lug/	sálog ‘ilog’	/sa.'lug/	salóg ‘sahig’
/la.ʔum/	láum ‘asa/akala’	/la.'ʔum/	laúm ‘kulong/ kulob’
/ʔa.mu/	ámo ‘ámo’	/ʔa.'mu/	amó ‘oo’
/ʔə.laʔ/	ëlà ‘upô’	/ʔə.'laʔ/	ëlâ ‘tapon’
/pi.la/	píla ‘baterya’ o ‘hanay’	/pi.'laʔ/	pilâ ‘natuyong sugat’
/ʔa.baj/	ábay ‘katuwang ng ikinakasal’	/ʔa.'baj/	abáy ‘magkatabi’
/ba.kal/	bákal ‘bakal/uri ng metal na kulay puting pilak’ (ginagamit din ang salitang uták ‘bákal’)	/ba.'kal/	bakál ‘bili’

Ponemiko ang diin sa pantig ng mga salita sa Rinkonada. Nagbabago ang kahulugan ng magkaparehong salita kapag inililipat ang diin sa ibang pantig.

Unang Pantig		Ikalawang Pantig	
Tunog	Grafema	Tunog	Grafema
/sa.lug/	sálog ‘ilog’	/sa.'lug/	salóg ‘sahig’
/la.ʔum/	láum ‘asa/akala’	/la.'ʔum/	laúm ‘kulong/ kulob’
/ʔa.mu/	ámo ‘ámo’	/ʔa.'mu/	amó ‘oo’
/ʔə.laʔ/	ëlà ‘upô’	/ʔə.'laʔ/	ëlâ ‘tapon’
/pi.la/	píla ‘baterya’ o ‘hanay’	/pi.'laʔ/	pilâ ‘natuyong sugat’
/ʔa.baj/	ábay ‘katuwang ng ikinakasal’	/ʔa.'baj/	abáy ‘magkatabi’
/ba.kal/	bákal ‘bakal/uri ng metal na kulay puting pilak’ (ginagamit din ang salitang uták ‘bákal’)	/ba.'kal/	bakál ‘bili’

2 | MGA SILABA SAKA PAGSISILABA

A silaba usad na yunit ka tunog na binibilog sa usad na patinig o kambal-patinig saka usad o dakol pang katinig. Diretso sana a pagsayod kadi.

2.1 Komposisyon ka mga Silaba

A silaba sa ortograpiyang Rinkonada puwedeng mabilog sa usad na patinig, o usad na katinig saka usad na patinig, o darwa, o dakol pang katinig saka usad na patinig. A mga sumusunod amo a komposisyon ka silaba sa pagsurat ka simbolo saka nagsisimbolo ka P sa patinig saka K sa katinig:

Komposisyon Ka Silaba	Alimbawa
P	a•gí ‘lakad’
KP	ri•râ ‘dila’
PK	al•dów ‘araw’
KPK	tal•bóng / tal•bëng ‘baón’
KKP	gró•to
PKK	eks•pe•ri•mén•to
KPKK	nars
KKPK	trang•ká.so
KKPKK	tsart
KKPKKK	shorts

A NGng usad na digrapo. A gustong sabiyon ka digrapo, usad na tunog pero agko darwang letra. Nagsisimbolo sa ponemang /ŋ/ a digrapong NGng. Kalimitan na nababayad a kabilugan ka P, KP, PK, saka KPK sa mga su anoy o sinaunang saritaon. Mantang, ginagamit man a mga kabilogan ka pantig na KKP, PKK, KPKK, KKPK, KKPKK, saka KKPKKK ka mga uram na saritaon.

2. PANTIG AT PALAPANTIGAN

Ang pantíg o silaba ay isang yunit ng tunog na binubuo ng isang patinig o kambal-patinig at isa o higit pang katinig. Ito ay binibigkas sa pamamagitan ng isang walang antalang bugso ng tinig.

2.1 Kayarian ng Pantig

Ang pantig sa wikang Rinkonada ay maaaring binubuo ng isang patinig, o isang katinig at isang patinig, o dalawa o mahigit pang katinig at isang patinig. Ang sumusunod ay ang mga kayarian ng pantig sa pâsulat na simbolo at kinakatawan ng P ang patinig at ng K ang katinig:

Kayarian ng Pantig	Halimbawa
P	a•gí ‘lakad’
KP	ri•râ ‘dila’
PK	al•dów ‘araw’
KPK	tal•bóng / tal•bëng ‘baón’
KKP	gró•to
PKK	eks•pe•ri•mén•to
KPKK	nars
KKPK	trang•ká.so
KKPKK	tsart
KKPKKK	shorts

Digrapo ang NGng. Ibig sabihin ng digrapo, isang tunog pero dalawa ang titik. Nagsisimbolo sa ponemang /ŋ/ ang digrapong NGng. Karaniwang nakikita ang mga kayarian ng pantig na P, KP, PK, at KPK sa katutubong salita. Samantála, ginagamit naman ang mga kayarian ng pantig na KKP, PKK, KPKK, KKPK, KKPKK, at KKPKKK sa mga salitáng hiram.

2.2. Pagsisilaba

A pagsisilaba usad na paagi sa pagbanga ka usad na saritaon base ka nakabilog na mga silaba. Nakabase adi sa grafema o nakasurat sa mga simbolo. Adi a mga susundon ka pagsisilaba sa Rinkonada:

2.2.1 Kin agko magkasunod na darwa o dakol pang patinig sa unaan, bitnga, saka uriyan, binabanga adi sa mga silaba. Alimbawa:

- **a•a•wa•nan** ‘puputulin ang damo’
- **u•u•ga•san** ‘huhugasan’
- **a•a•ga•won** ‘aagawin’
- **u•u•sad** ‘iisa’
- **da•an** ‘luma’
- **tu•o** ‘kanan’

2.2.2 Kin agko magkasunod na katinig sa usad na saritaon, binabanga adi saka iniiba sa naunang patinig saka a ikarwa iniiba man sa kasunod na silaba. Alimbawa:

- **ag•ran** ‘hagdan’
- **al•sa** ‘buhat’
- **an•tak** ‘sitaw’
- **as•gad** ‘alat’
- **prak•tis** ‘práktis’

Nasasakop kadi a mga kambal-katinig, arog ka:

- **kut•son** ‘kutson’
- **de•sis•yon** ‘desisyon’
- **pet•sa** ‘petsa’

2.2.3 Kin agko tulong (3) magkasunodan na katinig sa usad na saritaon, iiba sa sinusundan na patinig a unang darwang magkasunod na katinig saka su ikatlong katinig sadto man nasusunodan na patinig. Alimbawa:

- **eks•per•to** ‘eksperto’
- **trans•por•tas•yon** ‘transportasyon’
- **ins•pi•ras•yon** ‘inspirasyon’

2.2. Pagpapantig ng mga Salita

Ang pagpapantig ay paraan ng paghati sa isang salita alinsunod sa mga pantig na ipinambuo dito. Nakabatay ito sa grafema o nakasulat na mga simbolo. Ang sumusunod ay ang mga tuntúnin sa pagpapantig sa Rinkonada:

2.2.1 Inihihiwalay ang pantig ng magkasunod na dalawa o mahigit pang patinig sa posisyong pang-una, panggitna, at pandulo. Halimbawa:

- **a•a•wá•nan** ‘puputulin ang damo’
- **u•u•gá•san** ‘huhugasan’
- **a•a•gá•won** ‘aagawin’
- **ú•u•sad** ‘iisa’
- **da•án** ‘luma’
- **tú•o** ‘kanan’

2.2.2 Kapag may magkasunod na katinig sa loob ng isang salita, ang una ay isinasama sa sinundang patinig at ang ikalawa ay isinasama sa kasunod na pantig. Halimbawa:

- **ag•ran** ‘hagdan’
- **al•sa** ‘buhat’
- **an•tak** ‘sitaw’
- **as•gad** ‘alat’
- **prak•tis** ‘praktis’

Nasasaklaw nito pati ang mga kambal-katinig gaya sa:

- **kut•son** ‘kutson’
- **de•sis•yon** ‘desisyon’
- **pet•sa** ‘petsa’

2.2.3 Kapag may tatlong magkakasunod na katinig sa loob ng isang salita, ang unang dalawa ay sumasáma sa patinig ng sinundang pantig at ang ikatlo ay napupunta sa kasunod na pantig. Halimbawa:

- **eks•per•to** ‘eksperto’
- **trans•por•tas•yon** ‘transportasyon’
- **ins•pi•ras•yon** ‘inspirasyon’

2.2.4 Ari man sadi mga letrang <p,b,t,d,k,g> a ikarwang katinig, a unang katinig iniiba sa nasusundan na patinig abang a ikarwa saka ikatulong katinig iniiba sa kasunod na patinig. Alimbawa:

- **sim•ple** ‘simple’
- **tim•bre** ‘timbre’
- **kon•tra** ‘kontra’
- **ba•lan•dra** ‘balandra’
- **des•krip•ti•bo** ‘deskriptibo’
- **eng•gran•de** ‘engrande’
- **in•tro•duk•si•yon** ‘introduksiyon’
- **kong•klus•yon** ‘kongklusyon’

2.2.5 Kin agko upat (4) na magkasunodan na katinig, a unang darwang katinig iniiba sa sinusundan na patinig saka a uring darwang (2) katinig iniiba sa sunod na silaba. Alimbawa:

- **eks•tra** ‘ekstra’
- **eks•pres•yon** ‘ekspresyon’
- **eks•klu•si•bo** ‘eksklusibo’
- **trans•plant** ‘transplant’

2.2.6 Magkaabay/Pinag-abay na Patinig na agko ruon sa Bitnga-Kin agko naisurat na darwang magkasunod na patinig, a unang patinig parti ka unang silaba saka a pangarwa parti man ka kasunod na silaba. A magkaabay/pinag-abay na patinig sa saritaon, sasabiyon/sinasayod na agko ruon sa bitnga.

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
aa	/‘ba.ʔad/	báad	maaari, puwede
	/‘ga.ʔan/	gáan	magaan
	/‘ma.ʔan/	máan	mag-ingat, tingnan
	/da.ʔan/	daán	lumà
uu/uo	/tu.ʔug/	tuóg	nanigas

2.2.4 Kapag ang ikalawang katinig ay alinman sa <p,b,t,d,k,g>ang unang katinig ay isinasama sa sinusundang patinig habang ang ikalawa at ikatlong katinig ay isinasama sa kasunod na patinig. Halimbawa:

- **sim•ple** ‘simple’
- **tim•bre** ‘timbre’
- **kon•tra** ‘kontra’
- **ba•lan•dra** ‘balandra’
- **des•krip•ti•bo** ‘deskriptibo’
- **eng•gran•de** ‘engrande’
- **in•tro•duk•si•yon** ‘introduksiyon’
- **kong•klus•yon** ‘kongklusyon’

2.2.5 Kapag may apat na magkakasunod na katinig sa loob ng isang salita, isinasama ang unang dalawang katinig sa sinusundang patinig at isinasama ang huling dalawang katinig sa kasunod na pantig. Halimbawa:

- **eks•tra** ‘ekstra’
- **eks•pres•yon** ‘ekspresyon’
- **eks•klu•si•bo** ‘eksklusibo’
- **trans•plant** ‘transplant’

2.2.6 Pinagtabing Patinig na may Impit sa Gitna-Kung may naisulat na dalawang magkasunod na patinig, ang unang patinig ay bahagi ng unang pantig at ang pangalawa ay bahagi naman ng kasunod na pantig. Ang pinagtabing patinig sa salita ay bibigkasin na may impit sa pagitan nila.

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
aa	/‘ba.ʔad/	báad	maaari, puwede
	/‘ga.ʔan/	gáan	magaan
	/‘ma.ʔan/	máan	mag-ingat, tingnan
	/da.ʔan/	daán	lumà
uu/uo	/tu.ʔug/	tuóg	nanigas

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
uu/uo	/ʔu.ʔu/	túo	kanan
	/lu.ʔug/	luóg	tinik
	/su.ʔun/	suón	suknong
ëë/uu/uo	/rə.ʔət/ / ru.ʔut/	rëët/ruót	naipit
	/rə.ʔən/ / ru.ʔun/	rëën/ruón	diin
	/gə.ʔəd/ / gu.ʔud/	gëëd/guód	talì
	/ʔbə.ʔət/ / ʔbu.ʔut/	bëët/búot	saloobin
ai	/ʔla.ʔin/	láin	hiwalay
	/ʔra.ʔit/	ráit	matinis na sigaw
	/ta.ʔis/	taís	hasà
ia	/ti.ʔak/	tiák	pagsibak ng kahoy
	/bi.ʔas/	biás	putol ng kawayan
	/pi.ʔad/	piád	balakang
ië/iu/io	/pi.ʔət/ / pi.ʔut/	piët/piôt	masikip
	/li.ʔəg/ / li.ʔug/	liëg/lióg	leeg
	/si.ʔəd/ / si.ʔud/	siëd/siód	napatid
	/ʔti.ʔəs/ / ʔti.ʔus/	tíës/tíos	mahirap
au/ao	/ʔla.ʔum/	láom	pag-asa
	/da.ʔud/	daód	maliit na banga
	/la.ʔub/	laób	dapâ

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
uu/uo	/ʔu.ʔu/	túo	kanan
	/lu.ʔug/	luóg	tinik
	/su.ʔun/	suón	suknong
ëë/uu/uo	/rə.ʔət/ / ru.ʔut/	rëët/ruót	naipit
	/rə.ʔən/ / ru.ʔun/	rëën/ruón	diin
	/gə.ʔəd/ / gu.ʔud/	gëëd/guód	talì
	/ʔbə.ʔət/ / ʔbu.ʔut/	bëët/búot	saloobin
ai	/ʔla.ʔin/	láin	hiwalay
	/ʔra.ʔit/	ráit	matinis na sigaw
	/ta.ʔis/	taís	hasà
ia	/ti.ʔak/	tiák	pagsibak ng kahoy
	/bi.ʔas/	biás	putol ng kawayan
	/pi.ʔad/	piád	balakang
ië/iu/io	/pi.ʔət/ / pi.ʔut/	piët/piôt	masikip
	/li.ʔəg/ / li.ʔug/	liëg/lióg	leeg
	/si.ʔəd/ / si.ʔud/	siëd/siód	napatid
	/ʔti.ʔəs/ / ʔti.ʔus/	tíës/tíos	mahirap
au/ao	/ʔla.ʔum/	láom	pag-asa
	/da.ʔud/	daód	maliit na banga
	/la.ʔub/	laób	dapâ

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
au/ao	/ˈta.ʔul/	tāol	kahol
	/ba.ʔug/	baôg	hindi magkaanak
aë/ao/au	/da.ʔəg/ /da.ʔug/	daëg/daôg	talo
	/ka.ʔən/ /ka.ʔun/	kaën/kaón	kain
aë/ao/au	/pa.ʔən/ /pa.ʔun/	paën/paón	pain
	/sa.ʔəd/ /sa.ʔud/	saëd/saód	mamalengke
	/ra.ʔət/ /ra.ʔut/	raët/raót	sirâ

2.2.7 Magkaabay/Pinag-abay na Patinig na Sinasayod na uda ruon sa Bitnga-Kin agko darwang magkasunod na patinig na sinasayod na uda ruon sa bitnga, a darwang patinig pinagtutugbong sa arko. A unang patinig parti ka unang silaba saka a ikarwang patinig parti man ka kasunod na silaba. Sasayudon na paduplas saka uda ruon sa bitnga a inarkuwan na magkaabay na patinig.

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
aa	/sa.aʔ/	sāa	maliit ba punò o supling ng saging
	/ma.al.ma.alən/	māalmāālèn	mapagmataas
	/ʔis.kwi.la.an/	iskwilāan	paaralan
	/sim.ba.an/	simbāan	simbahan

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
au/ao	/ˈta.ʔul/	tāol	kahol
	/ba.ʔug/	baôg	hindi magkaanak
aë/ao/au	/da.ʔəg/ /da.ʔug/	daëg/daôg	talo
	/ka.ʔən/ /ka.ʔun/	kaën/kaón	kain
aë/ao/au	/pa.ʔən/ /pa.ʔun/	paën/paón	pain
	/sa.ʔəd/ /sa.ʔud/	saëd/saód	mamalengke
	/ra.ʔət/ /ra.ʔut/	raët/raót	sirâ

2.2.7 Pinagtabing Patinig na Binibigkas na Walang Impit sa Pagitan-kung may dalawang magkasunod na patinig na binibigkas na walang impit sa pagitan, ang dalawang patinig ay pinagdudugtong ng arko. Ang unang patinig ay bahagi ng unang pantig at ang pangalawa ay bahagi naman ng kasunod na pantig. Ang inarkohan na pinagtabing patinig ay bibigkasin nang padulas at walang impit sa pagitan nila.

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
aa	/sa.aʔ/	sāa	maliit ba na punò supling ng saging
	/ma.al.ma.alən/	māalmāālèn	mapagmataas
	/ʔis.kwi.la.an/	iskwilāan	paaralan
	/sim.ba.an/	simbāan	simbahan

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
ii	/si.im/	sîm	yero
	/li.i/	lî	lihi
ëa/ua	/gə.aʔ/	gēā	hiwá o hâti
au/ao	/ba.ug/	bāog	maingay dahil maraming ginagawa

Sa pang-uri na alimbawa, a gustong sabiyon ka bāog laka sibot kaya maribok. Iba man ka saritaon na baog na a gustong sabiyon ‘diri migkaigin’. Ipinabayad kadi a importansiya ka paggamit sa arko ka mga saritang magkapareyo a ispeleng pero iba man a gustong sabiyon purmidyo ka pagkakaagko o uda impit sa bitnga ka magkaabay na patinig.

2.3. Pag-uutro ka Silaba

2.3.1 Kin a saritaon nagpupuon sa patinig, binubutangan nguna adi sa unlapi o hulapi bago adi utruwon. Alimbawa:

Saritang-Ugat	Panlapi	Saritang Maylapi
udâ ‘wala’	ma-	ma•u•u•da ‘mawawala’
iwág ‘galaw’	na-	na•i•i•wag ‘nagagalaw’
ulát ‘hintay’	-on	u•u•la•ton ‘hihintayin’
iwág ‘galaw’	-on	i•i•wa•gon ‘gagalawin’
ulî ‘uwi/sukli’	-an	u•u•li•an ‘uuwian/susuklian’

Magkaabay/Pinag-abay na Patinig	Tunog	Rinkonada	Filipino
ii	/si.im/	sîm	yero
	/li.i/	lî	lihi
ëa/ua	/gə.aʔ/	gēā	hiwá o hâti
au/ao	/ba.ug/	bāog	maingay dahil maraming ginagawa

Sa hulíng halimbawa, ang kahulugan ng salitáng bāog /ba.ug/ ay ‘maingay dahil maraming ginagawa’ na naiiba sa salitáng baog /ba.ʔug/ na ang ibig sabihin ay ‘hindi magkaanak’. Ipinapakita nitó ang kahalagahan ng paggamit ng arko sa mga sálitang magkapareho ang baybay pero magkaiba ang kahulugan dahil sa pagkakaroon or kawalan ng impit sa pagitan ng magkatabing patinig.

2.3. Pantig na Inuulit

2.3.1 Kapag ang salita ay nagsisimula sa patinig, nilalagyan muna ito ng panlapi bago ulitin.

Salitáng-Ugat	Panlapi	Salitáng Maylapi
udâ ‘wala’	ma-	ma•u•u•da ‘mawawala’
iwág ‘galaw’	na-	na•i•i•wag ‘nagagalaw’
ulát ‘hintay’	-on	u•u•la•ton ‘hihintayin’
iwág ‘galaw’	-on	i•i•wa•gon ‘gagalawin’
ulî ‘uwi/sukli’	-an	u•u•li•an ‘uuwian/susuklian’

2.3.2 Kin nagpupuon sa komposisyong **KP** a saritaon, a unang silaba sana a inuutro saka binubutangan sa panlapi.

Saritang-Ugat	Panlapi	Saritang agko Panlapi
trabáwo	nag-	nag•ta•tra•ba•wo ‘nagtatrabaho’
práktis	-on	pa•prak•ti•son ‘papraktisin’
plántsa	-on	pa•plan•tsa•won ‘paplantsahin’
pláno	-on	pa•pla•nu•won ‘paplanuhin’
kláse	nag-	nag•ka•kla•se ‘nagkaklase’

2.3.3 Kin nagpupuon a saritaon sa digrapong <sh> saka <ts> o <ch> ka mga uram na saritaon, inuutro a unang darwang katinig saka patinig. A digrapo agko kambal/darwang katinig na sinasayod sa usad na tunog, arog ka <sh> sa shooting, shampoo, shop, ambush, saka <ch> sa check, chart, chocolate, cheque. A <ch> mauban ng tinawan sa tunog na <ts> sa Filipino kin inuraman sa Ingles o Español a mga saritaon arog ka mga saritang tsek, tsart, tsokolate, saka tseke.

Saritang-Ugat	Panlapi	Saritang agko Panlapi
shooting	nag-	nag•sho•shoo•ting
shampoo	nag-	nag•sha•sham•poo
tsismis	nag-, -an	nag•tsi•tsis•mi•san
tseke	-an	tse•tse•ke•yan
tsinelas	-on	tsi•tsi•ne•la•son ‘tsitsinelasin’

2.3.2 Kapag nagsisimula sa kayariang **KP** ang salita, ang unang pantig lámang ang inuulit at nilalagyan ng panlapi.

Salitáng-Ugat	Panlapi	Salitáng Maylapi
trabáwo	nag-	nag•ta•tra•ba•wo ‘nagtatrabaho’
práktis	-on	pa•prak•ti•son ‘papraktisin’
plántsa	-on	pa•plan•tsa•won ‘paplantsahin’
pláno	-on	pa•pla•nu•won ‘paplanuhin’
kláse	nag-	nag•ka•kla•se ‘nagkaklase’

2.3.3 Kapag nagsisimula ang salita sa digrapong <sh> at <ts> o <ch> sa mga salitáng hiram, ang unang dalawang katinig at patinig ang inuulit. Ang digrapo ay kambal-katinig na binibigkas nang may isang tunog, gaya ng <sh> sa shooting, shampoo, shop, ambush, at ng <ch> sa check, chart, chocolate, cheque. Ang <ch> ay matagal nang tinapatan ng <ts> sa Filipino kapag nanghiram sa Ingles o Español tulad sa mga salitáng tsek, tsart, tsokolate, at tseke.

Salitáng-Ugat	Panlapi	Salitáng Maylapi
shooting	nag-	nag•sho•shoo•ting
shampoo	nag-	nag•sha•sham•poo
tsismis	nag-, -an	nag•tsi•tsis•mi•san
tseke	-an	tse•tse•ke•yan
tsinelas	-on	tsi•tsi•ne•la•son ‘tsitsinelasin’

3 | PASARITANG PAG-ISPELING

Paletra a pagsabi ka pag-ispeling sa Rinkonada. Usad-usad na sinasabi a mga letrang nabibilog ka silaba, sarita, akronim, inisyals, simbolong pang-agham, saka iba pa.

3.1 Silaba

Pagsurat	Pagsayod
kin	key-ay-en
ko	key-o
man	em-ey-en
san	es-ey-en

3.2 Saritaon

Pagsurat	Pagsayod
raya ‘hanay’	ar-ey-way-ey
abay ‘katabi’	ey-bi-ey-way
duma ‘halamang-ugat’	di-yu-em-ey
tanok ‘nilaga’	ti-ey-en-o-key

3.3 Akronim

Pagsurat	Pagsayod
DepEd (Department of Education)	kapital di-i-pi-kapital i-di
DOLE (Department of Labor and Employment)	kapital di-kapital o-kapital el-kapital i

3 | PAGBAYBAY NA PASALITA

Isa-isang binibigkas sa maayos na pagkakasunod-sunod ang mga letrang bumubuo sa isang pantig, salita, akronim, daglat, inisyals, simbolong pang-agham, at iba pa.

3.1 Pantig

Pagsulat	Pagbigkas
kin	key-ay-en
ko	key-o
man	em-ey-en
san	es-ey-en

3.2 Salita

Pagsulat	Pagbigkas
rāya ‘hanay’	ar-ey-way-ey
abāy ‘katabi’	ey-bi-ey-way
dúma ‘halamang-ugat’	di-yu-em-ey
tanók ‘nilaga’	ti-ey-en-o-key

3.3 Akronim

Pagsulat	Pagbigkas
DepEd (Department of Education)	kapital di-i-pi-kapital i-di
DOLE (Department of Labor and Employment)	kapital di-kapital o-kapital el-kapital i

Pagsurat	Pagsayod
TESDA (Technical Education Development Authority)	kapital ti-kapital i-kapital es-kapital di-kapital ey
COMELEC (Commision on Elections)	kapital si-kapital o-kapital em-kapital i-kapital el-kapital i-kapital si
PAGASA (Philippine Atmospheric, Geophysical, and Astronomical Services Administration)	kapital pi-kapital ey-kapital ji-kapital ey-kapital es-kapital ey

3.4 Daglat

Pagsurat	Pagsayod
Kap. (Kapitan)	kapital key-ey-pi tuldok
Kgwd. (Kagawad)	kapital key- ji -dobolyu-di- tuldok
Sta. (Santa)	kapital es- ti-ey- tuldok
Sto. (Santo)	kapital es-ti-o tuldok
Brgy. (Barangay)	kapital bi-ar-ji-way- tuldok
Jr. (Junior)	kapital dyey-ar-tuldok

Pagsulat	Pagbigkas
TESDA (Technical Education Development Authority)	kapital ti-kapital i-kapital es-kapital di-kapital ey
COMELEC (Commision on Elections)	kapital si-kapital o-kapital em-kapital i-kapital el-kapital i-kapital si
PAGASA (Philippine Atmospheric, Geophysical, and Astronomical Services Administration)	kapital pi-kapital ey-kapital ji-kapital ey-kapital es-kapital ey

3.4 Daglat

Pagsulat	Pagbigkas
Kap. (Kapitan)	kapital key-ey-pi tuldok
Kgwd. (Kagawad)	kapital key- ji -dobolyu-di- tuldok
Sta. (Santa)	kapital es- ti-ey- tuldok
Sto. (Santo)	kapital es-ti-o tuldok
Brgy. (Barangay)	kapital bi-ar-ji-way- tuldok
Jr. (Junior)	kapital dyey-ar-tuldok

3.5 Inisyals

3.5.1 Mga Tawo/Bagay

Pagsurat	Pagsayod
MLQ (Manuel L. Quezon)	kapital em-kapital el-kapital kyu
BHW (Barangay Health Worker)	kapital bi-kapital etys-kapital dobolyu
ICU (Intensive Care Unit)	kapital ay-kapital si-kapital yu
QSN (Quick Study Notes)	kapital kyu-kapital es-kapital en
LAS (Learner's Activity Sheet)	kapital el-kapital ey-kapital es
CR (Comfort Room)	kapital si-kapital ar

3.5 Inisyals

3.5.1 Mga Tao/Bagay

Pagsurat	Pagsayod
MLQ (Manuel L. Quezon)	kapital em-kapital el-kapital kyu
BHW (Barangay Health Worker)	kapital bi-kapital etys-kapital dobolyu
ICU (Intensive Care Unit)	kapital ay-kapital si-kapital yu
QSN (Quick Study Notes)	kapital kyu-kapital es-kapital en
LAS (Learner's Activity Sheet)	kapital el-kapital ey-kapital es
CR (Comfort Room)	kapital si-kapital ar

3.5.2 Mga Organisasyon/Institusyong Lugar

Pagsurat	Pagsayod
BU (Bicol University)	kapital bi-kapital yu
KWF (Komisyon sa Wikang Filipino)	kapital key-kapital dobolyu-kapital ef
DSWD (Department of Social Welfare and Development)	kapital di-kapital es-kapital dobolyu-kapital-di
SCNES (Sta. Cruz Norte Elementary School)	kapital es-kapital si-kapital en- kapital I-kapital es
SK (Sangguniang Kabataan)	kapital es-kapital key
BSP (Boy Scout of the Philippines)	kapital bi-kapital es-kapital pi
GSP (Girl Scout of the Philippines)	kapital ji-kapital es-kapital pi

3.5.2 Mga Samahan/Institusyong Pook

Pagsulat	Pagbigkas
BU (Bicol University)	kapital bi-kapital yu
KWF (Komisyon sa Wikang Filipino)	kapital key-kapital dobolyu-kapital ef
DSWD (Department of Social Welfare and Development)	kapital di-kapital es-kapital dobolyu-kapital di
SCNES (Sta. Cruz Norte Elementary School)	kapital es-kapital si-kapital en-kapital i-kapital es
SK (Sangguniang Kabataan)	kapital es-kapital key
BSP (Boy Scout of the Philippines)	kapital bi-kapital es-kapital pi
GSP (Girl Scout of the Philippines)	kapital ji-kapital es-kapital pi

3.6 Simbolong Pang-agham/Pangmatematika

Pagsurat	Pagsayod
Ti (Titanium)	kapital ti-ay
Ca (Calcium)	kapital si-ey
Ag (silver)	kapital ey-ji
cm. (centimeter)	si-em tuldok
km. (kilometer)	key-em tuldok
kg. (kilogram)	key-ji tuldok

3.6 Simbolong Pang-agham/Pangmatematika

Pagsulat	Pagbigkas
Ti (Titanium)	kapital ti-ay
Ca (Calcium)	kapital si-ey
Ag (silver)	kapital ey-ji
cm. (centimeter)	si-em tuldok
km. (kilometer)	key-em tuldok
kg. (kilogram)	Key-ji tuldok

4 | PAG-ISPELING NA PASURAT

4.1 Pag-ispeling ka Katutubong Saritaon

Sa kadaklan, nangyayari pa nanggad a simpleng susundon na “Kin uno a sayod, amo a surat” sa pag-ispeling na pasurat. Ispelingon a mga katutubong saritaon base sa alpabetong Rinkonada. Alimbawa:

- guramóy ‘daliri’
- balisungsóng/alipí ‘kakanin na nakabalot sa dahon ng saging’
- pananáp/pababá ‘yari sa kawayan na hinihila ng kalabaw sa paghakot ng palay’
- sangkakà ‘panotsa’
- tabrílya ‘tableya’
- tukî ‘panghukay/pangbungkal ng lupa’
- saritâ ‘salita’
- gëpë ‘impit na tunog’
- angëg/angóg ‘noo’

4.1.1 Pag-ispeling ka mga saritang agko G saka NG

4.1.1.1 Sa pag-ispel ka katutubong saritang Rinkonada, a tunog na /ŋ/, isusurat sa letrang (ng) saka buko sa lumang Español na letrang (gñ) puwera ka ngaran sa tawo paryo ka ‘Dagñalan’ (apelyido). Alimbawa:

- **ngaran** hindi **gñaran**
- **ngod** ‘kapatid’ hindi **gñod**
- **ngamin** ‘lahat’ hindi **gñamin**

4 | PAGBAYBAY NA PASULAT

4.1 Pagbaybay ng Katutubong Salita

Sa pangkalahatan, natutupad pa rin ang payak na tuntúning “Kung ano ang bigkas, siyáng sulat” sa pagbaybay na pasulát. Baybayín ang mga katutubong salita alinsunod sa alpabetong Rinkonada. Halimbawa:

- guramóy ‘daliri’
- balisungsóng / alipí ‘kakanin na nakabalot sa dahon ng saging’
- pananáp / pababá ‘yari sa kawayan na hinihila ng kalabaw sa paghakot ng palay’
- sangkakà ‘panotsa’
- tabrílya ‘tableya’
- tukî ‘panghukay/pangbungkal ng lupa’
- saritâ ‘salita’
- gëpë ‘impit na tunog’
- angëg / angóg ‘noo’

4.1.1 Pagbaybay ng mga salitáng may G at NG

4.1.1.1 Sa pagbaybay ng katutubong salitáng Rinkonada, isusulat ang tunog na /ŋ/ sa letrang (ng) at hindi sa lumang Español na letrang (gñ) maliban sa mga pangngalang pantangi tulad ng ‘Dagñalan’ (apelyido). Halimbawa:

- **ngarán** hindi **gñaran**
- **ngod** ‘kapatid’ hindi **gñod**
- **ngámin** ‘lahat’ hindi **gñamin**

4.1.1.2 Para diri malibong sa tunog ka ⟨ng⟩ saka ⟨g⟩, kaipuan ibutang adi sa magkasunod na silaba puwera ka Domingo (ngaran sa tawo) Bingo (ngaran sa brand). Alimbawa:

- **bangga** o **bunggo**
- **punggod** ‘tagihawat’
- **ringgaw** ‘likot’

4.1.2 Pandakulan na Porma ka mga Sarita

4.1.2.1 Ginagamit a ‘**mga**’ sa pagsurat ka pandakulan na porma ka sarita. Alimbawa:

- mga tawó ‘mga tao’
- mga balóy ‘mga bahay’
- mga bayóng ‘mga ibon’
- mga búrak ‘mga bulaklak’

4.1.2.2 A mga asimilado na sarita, diri na dapat magsunod sa pandakulan na patakaran sa pinagpunan na wika. Alimbawa:

- mga opisyal bukong mga opisyaless
- mga disipulo bukong mga disipulos
- mga joven bukong mga jovenes

Puwera ka mga saritang suldados, sintas, prutas saka iba pa na inuram ka Rinkonada gamit a pandakulan na saritaon.

4.1.2.3 Diri ginagamitan sa pamilang na **mga**, a mga sarita na sa pormang pandakulan. Alimbawa:

- kaiginan ‘kabataan’ bukong mga kaiginan
- kalalakiyan ‘kalalakihan’ bukong kalalakiyan
- kamasitasan ‘kahalamanan’ bukong mga kamasitasan

4.1.1.2 Para hindi malito sa tunog ⟨ng⟩ at ⟨g⟩, kailangan ilagay ang mga ito nang magkasunod sa salita maliban kung ito ay pangngalang pantangi tulad ng ‘Domingo’ (pangalan ng tao o araw) at ‘Bingo’ (pangalan ng brand). Halimbawa:

- **banggâ** o **bunggô**
- **punggód** ‘tagihawat’
- **ringgaw** ‘likot’

4.1.2 Pandakulan na Porma ka mga Sarita

4.1.2.1 Ginagamit ang ‘**mga**’sa pagsulat ng pangmaramihang anyo ng salita. Halimbawa:

- mga tawó ‘mga tao’
- mga balóy ‘mga bahay’
- mga bayóng ‘mga ibon’
- mga búrak ‘mga bulaklak’

4.1.2.2 Hindi na dapat sumusunod sa pangmaramihang patakaran sa pinagmulang wika ang mga asimiladong salita. Halimbawa:

- mga opisyal hindi mga opisyaless
- mga disipulo hindi mga disipulos
- mga joven hindi mga jovenes

Ito ay maliban sa mga salitáng suldados, sintas, prutas, atbp. na hiniram ng Rinkonada gâmit ang pangmaramihan nitóng anyo.

4.1.2.3 Hindi ginagamitan ng pamilang na “**mga**” ang mga salita na nâsa anyong pangmaramihan. Halimbawa:

- kaiginan ‘kabataan’ hindi mga kaiginan
- kalalakiyan ‘kalalakihan’ hindi kalalakiyan
- kamasitasan ‘kahalamanan’ hindi mga kamasitasan

4.1.3 Pagrugang sa W saka Y

4.1.3.1 Rinurugangan sa ⟨y⟩ a hulaping -on saka -an kin

Sarítang-Ugat	Panlapi	Sarítang agko Panlapi
úri	-an	úriyan ‘hulihan’
lalakí	ka- -an	kalalakiyan ‘kalalakihan’
sabi	-on / -ën	sabiyon / sabiyën ‘sabihin’
bayli	-an	bayliyan ‘sayawan’
bati	-on / -ën	batiyon / batiyën ‘batihin’
agí / agë	-an	agiyan / agëyan ‘daanan’
diskubré	-on	diskubriyon ‘diskubrehin’

nagtatapos sa ⟨i⟩, ⟨e⟩ o ⟨ë⟩ na uda ruon sa uriyan ka sarítang ugat.

Sarítang-Ugat	Panlapi	Sarítang agko Panlapi
álsa	-on	alsawon ‘alsahin’
bása	-on	basawon ‘basahin’
balyo	-an	balyuwan ‘palitan’
sako	-on	sakuwon ‘sakuhin’
gibo	-on	gibuwon ‘gawin’
grúpo	-on	grupúwon ‘grupohin’

4.1.3 Pagrugang sa W saka Y

4.1.3.1 Dinadagdagan ng ⟨y⟩ ang hulaping {-on} at {-an} kapag nagtatapos sa ⟨i⟩, ⟨e⟩ o ⟨ë⟩ nang walang impit sa dulo ang salítang-ugat.

Salítang-Ugat	Panlapi	Salítang Maylapi
úri	-an	úriyan ‘hulihán’
lalakí	ka- -an	kalalakiyan ‘kalalakihan’
sabi	-on / -ën	sabiyon / sabiyën ‘sabihin’
bayli	-an	bayliyan ‘sayáwan’
bati	-on / -ën	batiyon / batiyën ‘batihin’
agí / agë	-an	agiyan / agëyan ‘daánan’
diskubré	-on	diskubriyon ‘diskubrehin’

4.1.3.2 Dinadagdagan ng ⟨w⟩ ang hulaping -on at -an kapag nagtatapos sa ⟨a⟩ at ⟨o⟩ nang walang impit sa dulo ang salítang-ugat.

Salítang-Ugat	Panlapi	Salítang Maylapi
álsa	-on	alsawón ‘alsahin’
bása	-on	basáwon ‘basahin’
balyo	-an	balyuwán ‘palitan’
sako	-on	sakúwon ‘sakuhin’
gibo	-on	gibúwon ‘gawin’
grúpo	-on	grupúwon ‘grupohin’

4.1.3.2 Rinurugangan sa ⟨w⟩ a hulaping -on saka -an kin nagtatapos sa ⟨a⟩ saka ⟨o⟩ na uda ruon sa uriyan ka saritang-ugat.

Saritang-Ugat	Saritang agko Panlapi
g urang ‘matanda’	pang g urang ‘pangmatanda’
k udal ‘bakod’	pang k udal ‘pambakod’
ma estro ‘guro’	pang ma estro ‘pangguro’
n inang	pang n inang ‘pangninang’
w isík	pang w isík ‘pangwisik’
y apyáp	pang y apyáp ‘pangpaypay’

4.1.4 Pagbilog sa Pang-uri

Saritang-Ugat	Saritang agko Panlapi
á bay	pang- á bay ‘pang-ábay’
e konomiya	pang- e konomiya ‘pang-ekonomiya’
iyó w ‘iháw’	pang- iyó w ‘pang-iháw’
o rganisasyon	pang- o rganisasyon ‘pang-organisasyon’
u gás ‘hugas’	pang- u gás ‘panghugás’

4.1.4 Pagbuo ng Pang-uri

4.1.4.1 Ginagamit ang panlaping makauri na pang- kung ang salitang-ugat ay nagsisimula sa katinig gaya ng ⟨g, k, m, n, w, y⟩.

Salitáng-Ugat	Salitáng Maylapi
g uráng ‘matanda’	pang g uráng ‘pangmatanda’
k udál ‘bakod’	pang k udál ‘pambakod’
ma éstro ‘guro’	pang ma éstro ‘pangguro’
n ínang	pang n ínang ‘pangninang’
w isík	pang w isík ‘pangwisik’
y apyáp	pang y apyáp ‘pangpaypay’

4.1.4.2 Nilalagyan naman ng gitling ang pang- kung ang salitang-ugat ay nagsisimula sa patinig.

Salitáng-Ugat	Salitáng Maylapi
á bay	pang- á bay ‘pang-ábay’
e konomiya	pang- e konomiya ‘pang-ekonomiya’
iyó w ‘ihaw’	pang- iyó w ‘pang-ihaw’
o rganisasyon	pang- o rganisasyon ‘pang-organisasyon’
u gás ‘hugás’	pang- u gás ‘panghugás’

4.1.4.1 Ginagamit a panlaping makauri na pang- kin a saritang-ugat nagpupuon sa katinig arog ka <g, k, m, n, w, y>.

Saritang-Ugat	Saritang agko Panlapi
pugâ ‘pigâ’	pam pugâ ‘pampigâ’
purôt ‘pulot’	pam pu rot ‘pampulot’
babayí ‘babae’	pam b abayi ‘pambabae’
balóy ‘bahay’	pam b aloy ‘pambahay’

4.1.4.2 Binubutangan sa gitling a pang- kin a saritang ugat nagpupuon sa patinig.

Saritang-Ugat	Saritang agko Panlapi
dekorasyon	pan d ekorasyon ‘pandekorasyon’
súrat ‘sulat’	pans u rat ‘pansulat’
lalakí	pan l alakí ‘panlalaki’
regálo	pan r egálo ‘panregalo’
tindá	pan t indá ‘pantinda’

4.1.4.3 Nagigin pam- a panlaping makauri na pang- kin a saritang ugat nagpupuon sa letrang <p> saka .

4.1.4.4 Nagigin pan- a panlaping makauri na pang- kin a saritang ugat nagpupuon sa letrang <d, s, l, r, t>.

Saritang-Ugat	Saritang agko Panlapi	Ibang Pag-ispeling o Pagsayod
pu rot ‘pulot’	pam p urot ‘pampulot’	pam u rot ‘pumpulot’
su rat ‘sulat’	pans s urat ‘pansulat’	pan n urat ‘pansulat’

4.1.4.3 Nagiging pam- ang panlaping makauri na pang- kung ang salitang-ugat ay nagsisimula sa titik <p> at .

Salitang- Ugat	Salitang Maylapi
pugâ ‘pigâ’	pam pugâ ‘pampigâ’
purôt ‘pulot’	pam p urôt ‘pampulot’
babayí ‘babae’	pam b abayí ‘pambabae’
balóy ‘bahay’	pam b aloy ‘pambahay’

4.1.4.4 Nagiging pan- ang panlaping makauri na pang- kung ang salitang-ugat ay nagsisimula sa titik na <d, s, l, r, t>.

Salitang-Ugat	Salitang Maylapi
dekorasyon	pan d ekorasyon ‘pandekorasyon’
súrat ‘sulat’	pans u rat ‘pansulat’
lalakí	pan l alakí ‘panlalaki’
regálo	pan r egálo ‘panregalo’
tindá	pan t indá ‘pantinda’

4.1.4.5 Nagkakaroon ng pagbabago sa pagbigkas at pagsulat ng ilang mga salitang nilapian ng pang-. Kadalasan ang unang katinig ng salitang-ugat ay hindi na binibigkas dahil sa pagkakahalintulad nitó sa hulíng katinig ng panlaping makauri na pang-, pam-, o pan-.

Salitang-Ugat	Salitang Maylapi	Ibang Baybay o Bigkas/ Varyant
pu rot ‘pulot’	pam p urot ‘pampulot’	pam u rot ‘pumpulot’
su rat ‘sulat’	pans s urat ‘pansulat’	pan n urat ‘pansulat’

Saritang Ugat	Saritang agko Panlapi	Ibang Pag-ispeling o Pagsayod
bubo ‘dilig’	pambubo ‘pandilig’	pambubo ‘pandilig’
kudal ‘bakod’	pangkudal ‘pangbakod’	pangudal ‘pambakod’
kuskos ‘kuskos’	pangkuskos ‘pangkuskos’	panguskos ‘pangkuskos’

4.1.4.5 Nagkakaagko pagbabago sa pagsayod saka pagsurat ka nagkapirang mga saritaon na kinabitan sa panlaping pang-. Kalimitan diri na sinasayod a unang katinig ka saritang ugat ta nagkakapareyo na sana sa katinig sa uriyan ka panlaping makauri na pang-, pam-, o pan-.

Saritaon sa Ibang Lengguwahe	Saritaon sa Rinkonada
buhok	buk ‘buhok’
tuhod	tud ‘tud’
nguhod ‘kapatid’	ngud ‘kapatid’
baguhon ‘baguhin’	bagon ‘baguhin’
punduhon ‘itigil’	pundon ‘itigil’

4.1.5 Pag-ispeling ka Maabang Patinig Gibo ka Uda Letrang H

Sa Rinkonada agko mga saritaon na maaba a patinig purmidyo ka uda ⟨h⟩ sa mga saritaon na katutubo. Kaiba ka pagkauda ka ⟨h⟩ kasunod na patinig. Diri na binubutangan sa arko a maabang patinig na natuda.

4.2 Pag-ispeling ka Katutubong Saritaon

4.2.1 Anggan sa makakaya, anapan sa kapareyo o katumbas na saritang Rinkonada tanging malikayan a pag-uram sa mga

Salitang- Ugat	Salitang Maylapi	Ibang Baybay o Bigkas/ Varyant
bubo ‘dilig’	pambubo ‘pandilig’	pambubo ‘pandilig’
kudal ‘bakod’	pangkudal ‘pangbakod’	pangudal ‘pambakod’
kuskos ‘kuskos’	pangkuskos ‘pangkuskos’	panguskos ‘pangkuskos’

4.1.5 Pag-ispeling ka Maabang Patinig Gibo ka Uda Letrang H

Mayroong mga salita sa Rinkonada na may mahabang patinig dahil sa kawalan ng ⟨h⟩ sa mga katutubong salita. Kasabay sa pagkawala ng ⟨h⟩ ang patinig na kasunod nitó. Hindi na nilalagyan ng arko ang natirang mahabang patinig.

Salita sa Ibang Wika	Salita sa Rinkonada
buhok	buk ‘buhok’
tuhod	tud ‘tud’
nguhod ‘kapatid’	ngud ‘kapatid’
baguhon ‘baguhin’	bagon ‘baguhin’
punduhon ‘itigil’	pundon ‘itigil’

4.2.4.2 Pagbaybay ng Salitang Hiram

4.2.1 Hangga’t maaari, hanapan ng katumbas na salitang Rinkonada para maiwasan ang paghiram ng mga salita. Halimbawa:

- paissi imbes na anuncio (hiniram sa Español)
- nganam imbes na novena (hiniram sa Español)
- upat imbes na cuatro (hiniram sa Español)

saritaon. Alimbawa:

- pa^{isi} imbes na anuncio (hiniram sa Español)
- nganam imbes na novena (hiniram sa Español)
- upat imbes na cuatro (hiniram sa Español)
- libot imbes na ronda (hiniram sa Español)

4.2.2 Igalang saka mantiniron a pag-ispeling ka mga pangngalang pantangi saka saritang uram sa Pilipinas. Alimbawa:

- **lvatan**
- **Badjao** o **Bajau**
- **lfugaw**
- **alifuffug** (Itawes) 'ipuipo'
- **jambangán** (Tausug) 'halaman'
- **kuvat** (Ibaloy) 'digma'
- **zigattu** (Ibanag) 'silangan'

4.2.3 Usad na pagbabago sa pag-ispeling na pasurat a paggamit ka siyam (9) na uram na letra: Cc, Ff, Hh, Jj, Ññ, Qq, Vv, Xx, Zz.

4.2.3.1 Ginagamit a siyam na letra ka uram na saritaon galin sa Español, Ingles, saka iba pang uram na wika. Alimbawa:

quarantine	bulldozer
french fries	juice
jackpot	zoo
zipper	xylophone
sachet	La Niña
El Niño	

4.2.3.2 Ginagamit a siyam na letra sa mga uram na

- libot imbes na ronda (hiniram sa Español)

4.2.2 Igalang at panatilihin ang pagbaybay sa mga pangngalang pantangi at hiram na salita sa mga katutubong wika sa Pilipinas. Halimbawa:

- **lvatan**
- **Badjao** o **Bajau**
- **lfugaw**
- **alifuffug** (Itawes) - ipuipo
- **jambangán** (Tausug) - halaman
- **kuvat** (Ibaloy) - digma
- **zigattu** (Ibanag) - silangan

4.2.3 Isa sa pagbabago sa pagbaybay na pasulat ang paggamit ng siyam (9) na hiram na titik: Cc, Ff, Hh, Jj, Ññ, Qq, Vv, Xx, Zz.

4.2.3.1 Ginagamit ang siyam na titik sa hiram na salita galing sa Español, Ingles, at iba pang dayuhang wika. Halimbawa:

quarantine	bulldozer
french fries	juice
jackpot	zoo
zipper	xylophone
sachet	La Niña
El Niño	

4.2.3.2 Ginagamit ang siyam titik sa mga pangngalang pantangi na hiram. Halimbawa:

- **Fely**
- **Von**
- **Niño**
- **Ezequil**

pangngalang pantangi. Alimbawa:

- Fely
- Von
- Niño
- Ezequil
- James

4.2.3.3 Ginagamit a siyam na uram na letra sa mga saritaon na siyentipiko saka teknikal. Alimbawa:

- zinc
- fraction
- quorum
- subtraction
- equal

4.2.3.4 Ginagamit a siyam na uram na letra sa mga saritang dipisil na iispel. Alimbawa:

- quilt
- quiz
- pizza
- queen
- Quezon
- Flores de Mayo
- jaywalking

4.2.4 A mga uram na saritaon sa Español, kin adi asimilado na o parte na ka leksikon (bokabularyo) ka Rinkonada, ispelington adi base sa alpabetong Rinkonada. Alimbawa:

sintas	galin sa	cintas
kusina	galin sa	cucina
pamilya	galin sa	familia
bintana	galin sa	ventana
kinse	galin sa	quinse

- James

4.2.3.3 Ginagamit ang siyam na hiram na titik sa katawagang siyentipiko at teknikal. Halimbawa:

- zinc
- fraction
- quorum
- subtraction
- equal

4.2.3.4 Ginagamit ang siyam na hiram na titik sa mga salita na mahirap dagliang ireispel. Halimbawa:

- quilt
- quiz
- pizza
- queen
- Quezon
- Flores de Mayo
- jaywalking

4.2.4 Baybayin alinsunod sa alpabetong Rinkonada ang mga salitáng hiram sa Español kung ito ay asimilado na o bahagi na ng leksikon ng Rinkonada. Halimbawa:

sintas	galing sa	cintas
kusina	galing sa	cucina
pamilya	galing sa	familia
bintana	galing sa	ventana
kinse	galing sa	quinse
baso	galing sa	vaso
bokabularyo	galing sa	vocabulario

4.2.5 Panatilihin ang orihinal na baybay ng mga salitáng hiram kung ang pagbaybay nitó sa alpabetong Rinkonada ay magdudulot ng kalituhan. Halimbawa:

baso galin sa vaso
bokabularyo galin sa vocabulario

4.2.5 Kin a saritang Ingles o iba pang uram na saritaon a inuaram, imantinir a orihinal na ispelang kin adi migtao sa kalibungan sa alpabetong Rinkonada. Alimbawa:

laptop internet simcard screen
load
mixer jackstone zipper juice text

Español	Ingles	Rinkonada
imagen	image	imahen
dialogo	dialogue	diyalogo
bagaje	baggage	bagahe
virtud	virtue	birtud
aspecto	aspect	aspekto

4.2.6 Igalang saka imantinir a pag-ispeling ka mga saritang dayuwan kin adi uram saka kaipuwang a konotasyon sa

Uram na Saritaon	Rinkonada
committee	komite
bulletin	bulitin
transmitter	transmitter
profession	propesyon
commission	komisyon

laptop internet simcard screen
load
mixer jackstone zipper juice text

4.2.6 Igalang at panatilihin ang pagbaybay sa mga dayuhang salita kung ito ay hiram at kailangan ang konotasyon nito sa pinagmulang kultura. Halimbawa:

Español	Ingles	Rinkonada
imagen	image	imahen
dialogo	dialogue	diyalogo
bagaje	baggage	bagahe
virtud	virtue	birtud
aspecto	aspect	aspekto

habeas corpus feng shui status quo
mosque amor propio shalom

Hiram na Salita	Rinkonada
committee	komite
bulletin	bulitin
transmitter	transmitter
profession	propesyon
commission	komisyon

pinaggalinan na kultura. Alimbawa:

Español	Rinkonada
harina	arina
haber	aber
hijado	ihado
hielo	yelo
hora(s)	oras

habeas corpus feng shui status quo
mosque amor propio shalom

4.2.7 Kin a Español uram, pareyo sa Rinkonada Español at Ingles, sundon a pagbasa sa Español saka isurat gamit a alpabetong Rinkonada .	4.2.7 Kin a Español uram, pareyo sa Rinkonada Español at Ingles, sundon a pagbasa sa Español saka isurat gamit a alpabetong Rinkonada .
colegio	Kolehiyo
4.2.8 Inaalin a usad sa darwang magkasunod na parehong titik sa mga uram na sarita.	4.2.8 Inaalin a usad sa darwang magkasunod na parehong titik sa mga uram na sarita.
region	Rehiyon
4.2.9 A <h> na diri binabasa sa Español diri na ibinubutang o isinusurat sa unang ka mga saritaon. Alimbawa:	4.2.9 A <h> na diri binabasa sa Español diri na ibinubutang o isinusurat sa unang ka mga saritaon. Alimbawa:
privilegio	pribilehiyo
jues	huwes

4.2.10 Uda man tunog na [h] sa **Rinkonada**, nagigin letrang <h> a <g> saka <j> na agko tunog na [h] sa **Español** kin iniispeling sa **Rinkonada**. Alimbawa:
Silngan a iba pang mga tuntunin manungod sa mga uram na saritaon sa kasunod na kabanata.

4.2.7 Kung parehong nása **Español** at Ingles ang salitang hiram, sundin ang pagbasa sa **Español** at isulat gamit ang alpabetong

Español	Rinkonada
harina	arina
haber	aber
hijado	ihado
hielo	yelo
hora(s)	oras

Rinkonada.

4.2.8 Inaalis ang isa sa dalawang magkasunod na parehong titik sa mga salitang hiram.

4.2.9 Ang <h> na hindi binabasa sa Español ay hindi na inilalagay o isinusulat sa unahan ng mga salita.	4.2.9 Ang <h> na hindi binabasa sa Español ay hindi na inilalagay o isinusulat sa unahan ng mga salita.
colegio	Kolehiyo
4.2.10 Bagaman walang tunog na [h] sa Rinkonada , nagiging titik <h> ang <g> at <j> na may tunog na [h] sa Español kapag binaybay sa Rinkonada . Halimbawa:	4.2.10 Bagaman walang tunog na [h] sa Rinkonada , nagiging titik <h> ang <g> at <j> na may tunog na [h] sa Español kapag binaybay sa Rinkonada . Halimbawa:
region	Rehiyon
privilegio	pribilehiyo
jues	huwes

Tingnan ang iba pang mga tuntunin na may kinalaman sa salitang hiram sa mga susunod na kabanata.

5 | KÁSONG KAMBAL-PATINIG

5.1 Kasong Kambal-Patinig sa mga Katutubong Saritaon. Sinabi sa Kabanata 2 na a Rinkonada agko mga kambal-patinig na agko impit saka uda impit sa bitnga. A mga magkakapareyo saka bukong magkapareyong kambal-patinig na agko impit sa bitnga diri sinisingitan sa ⟨w⟩ o ⟨y⟩. Alimbawa:

báad	‘maaari, puwede’
máan	‘mag-ingat, tingnan’
tuóg	‘nanigas’
luóg	‘tinik’
láin	‘hiwalay’
táol	‘kahol’
piád	‘balakang’
daëg/daóg	‘talo’

Mantang a magkakapareyo saka bukong magkapareyong kambal-patinig na uda impit sa bitnga binubutangan sa simbolong paarko (◌) sam itaas tanging pagtugbungon saka mabasang magkaiba a tunog. Alimbawa:

sīim ‘yero’
līi ‘lihi’
bāög ‘maingay dahil maraming ginagawa

5.2 Kasong Kambal-Patinig sa mga Katutubong Saritaon. Sa pag-ispeling ka mga uram na saritaon na agko kambal-patinig, dapat isaalang-alang a darwang (2) klase sa patinig. Makusog na patinig ⟨a, e, o⟩ saka maluway na patinig ⟨i, u⟩. A maluway na patinig na ⟨i⟩ saka ⟨u⟩ nauuda a tunog na /y/ saka /w/ arog ka mga saritaon na kompanya (compañía), benepisyo (benepicio), indibidwal (indibidwal), saka agwador (aguador). Amo di a dapat sunudon:

5 | KÁSONG KAMBAL-PATINIG

5.1 Kasong Kambal-Patinig sa mga Katutubong Salita. Nabanggit sa Kabanata 2 na ang Rinkonada ay may mga kambal-patinig na may impit at walang impit sa pagitan. Ang mga magkakapareho at magkakaibang kambal-patinig na may impit sa pagitan ay hindi sinisingitan ng ⟨w⟩ o ⟨y⟩. Halimbawa:

báad	‘maaari, puwede’
máan	‘mag-ingat, tingnan’
tuóg	‘nanigas’
luóg	‘tinik’
láin	‘hiwalay’
táol	‘kahol’
piád	‘balakang’
daëg/daóg	‘talo’

Samantála, ang mga magkakapareho at magkakaibang kambal-patinig na walang impit sa pagitan ay nilalagyan ng tuldik na paarko (◌) sa itaas upang pagdugtungin ang mga ito at basahin na may “blended sound.” Halimbawa:

sīim ‘yero’
līi ‘lihi’
bāög ‘maingay dahil maraming ginagawa’

5.2 Kasong Kambal-Patinig sa mga Salitang Hiram. Sa pagbaybay ng mga salitáng hiram na may kambal-patinig, dapat isaalang-alang ang dalawang uri ng patinig. Ang malakas na patinig ⟨a, e, o⟩ at mahinang patinig ⟨i, u⟩. Ang mahinang patinig na ⟨i⟩ at ⟨u⟩ ay naglalaho kapag napalitan ng tunog na /y/ at /w/ gaya sa mga salitáng kompanya (compañía), benepisyo (benepicio), indibidwal (indibidwal), at agwador (aguador). Hindi nagaganap ang ganitong pagbabago sa kambal-patinig na may malakas na unang patinig maliban sa ilang varyant. Narito ang mga dapat sundin:

5.2.1 Imantinir a magkasunod na makusog na patinig a + ⟨e, o⟩, e + ⟨a, o⟩, o + ⟨a, e⟩ sa mga uram na saritaon. Alimbawa:

a + ⟨e, o⟩ **maestro, maestra, shaolin, cacao**

e + ⟨a, o⟩ **teatro, teorya, museo**

o + ⟨a, e⟩ **Zamboanga, poeta, poesia**

Puwedeng sabiyon na varyant sana ka idea a ideya, ka ideal a ideyal.

5.2.2 Balyuwan sa ⟨y⟩ a maluway na patinig ⟨i⟩ saka ⟨w⟩ a maluway na patinig na ⟨u⟩ sa mga uram na saritang Español na agko pinagsalak na maluway saka makusog na patinig: i + ⟨a, e, o⟩ at u + ⟨a, e, o⟩.

Kambal-Patinig	Español	Rinkonada
ia	gracia	grasya
	mayoria	mayorya
	bacteria	bakterya
	comedia	komedy
ie	Diciembre	Disyembre
	teniente	tenyente
	cubierta	kubyerta
io	ambicion	ambisyon
	milyonario	milyonaryo
	relacion	relasyon
	ocacion	okasyon
ua	estatua	estatwa
	aguador	agwador
	manual	manwal
	ritual	ritwal
	visual	biswal

5.2.1 Panatilihin ang magkasunod na malakas na patinig a + ⟨e, o⟩, e + ⟨a, o⟩, o + ⟨a, e⟩ sa mga salitang hiram. Halimbawa:

a + ⟨e, o⟩ **maestro, maestra, shaolin, cacao**

e + ⟨a, o⟩ **teatro, teorya, museo**

o + ⟨a, e⟩ **Zamboanga, poeta, poesia**

Maaaring ituring na varyant lámang ng idea ang ideya, at ng ideal ang ideyal.

5.2.2 Palitan ng ⟨y⟩ ang mahinang patinig ⟨i⟩ at ng ⟨w⟩ a ng mahinang patinig na ⟨u⟩ sa mga salitang hiram sa Español na may pinagsamang mahina at malakas na patinig: i + ⟨a, e, o⟩ at u + ⟨a, e, o⟩.

Kambal-Patinig	Español	Rinkonada
ia	gracia	grasya
	mayoria	mayorya
	bacteria	bakterya
	comedia	komedy
ie	Diciembre	Disyembre
	teniente	tenyente
	cubierta	kubyerta
io	ambicion	ambisyon
	milyonario	milyonaryo
	relacion	relasyon
	ocacion	okasyon
ua	estatua	estatwa
	aguador	agwador
	manual	manwal
	ritual	ritwal
	visual	biswal

5.2.3 Ibutang a ⟨w⟩ o ⟨y⟩ sa mga saritang agko kumbinasyon na i + ⟨a, e, o⟩ saka u + ⟨a, e, i⟩ kin:

5.2.3.1 Kasunod a kambal-patinig sa unang katinig ka saritaon:

Kambal-Patinig	Español	Rinkonada
ia	tia	tiya
	piano	piyano
	diamante	diyamante
	dialecto	diyalekto
	dialogo	diyalogog
ie	fiesta	piyesta
	siempre	siyempre
	científico	siyentipiko
	Miercoles	Miyerkoles
	Viernes	Biyernes
io	Dios	Diyos
	violin	biyolin
	kiosco	kiyosko
ua	cuarta	kuwarta
	cuarto	kuwarto
	cuatro	kuwatro
	guapo	guwapo

5.2.3 Isingit ang ⟨w⟩ o ⟨y⟩ sa mga salitang may kombinasyon na i + ⟨a, e, o⟩ at u + ⟨a, e, i⟩ kung:

5.2.3.1 Sumusunod ang kambal-patinig sa katinig sa unang pantig ng salita:

Kambal-Patinig	Español	Rinkonada
ia	tia	tiya
	piano	piyano
	diamante	diyamante
	dialecto	diyalekto
	dialogo	diyalogog
ie	fiesta	piyesta
	siempre	siyempre
	científico	siyentipiko
	Miercoles	Miyerkoles
	Viernes	Biyernes
io	Dios	Diyos
	violin	biyolin
	kiosco	kiyosko
ua	cuarta	kuwarta
	cuarto	kuwarto
	cuatro	kuwatro
	guapo	guwapo

Kambal-Patinig	Español	Rinkonada
ue	puede	puwede
	sueldo	suweldo
	cuento	kuwento
	buenas	buwenas
	cueva	kuweba
ui	buitre	buwitre
iu	ciudad	siyudad
	viuda	biyuda
	viudo	biyudo

5.2.3.2 A kambal-patinig nagsusunod sa darwa o dakol pang katinig:

Salitang Hiram	Rinkonada
Biblia	Bibliya
diferencia	diperensiya
paciencia	pasensiya
anuncio	anunsiyo
mansion(s)	mansiyo
biscuit	biskuwit
encuentro	engkuwentro
leccion	leksiyon
lenguaje	lengguwahe
linguística	lingguwistika

Kambal-Patinig	Español	Rinkonada
ue	puede	puwede
	sueldo	suweldo
	cuento	kuwento
	buenas	buwenas
	cueva	kuweba
ui	buitre	buwitre
iu	ciudad	siyudad
	viuda	biyuda
	viudo	biyudo

5.2.3.2 Sumusunod ang kambal-patinig sa dalawa o higit pang katinig:

Salitang Hiram	Rinkonada
Biblia	Bibliya
diferencia	diperensiya
paciencia	pasensiya
anuncio	anunsiyo
mansion(s)	mansiyo
biscuit	biskuwit
encuentro	engkuwentro
leccion	leksiyon
lenguaje	lengguwahe
linguística	lingguwistika

5.2.3.3 A kambal-patinig nagsusunod sa tunog /h/:

Español	Rinkonada
estrategia	estrategiya
colegio	kolehiyo
region	rehiyon
juicio	huwisyo
perjuicio	perhuwisyo

5.2.3.4 A kambal-patinig nasa uriyan ka saritaon saka agko ruon a pagsabi sa unang patinig a orihinal:

Español	Rinkonada
economía	ekonomiya
filosofía	pilosopiya
geografía	heograpiya

5.2.4 Sa pag-ispel ka diptonggo sa katutubong saritang Rinkonada, gagamiton a kombinasyon ka patinig saka malapatinig na [y] o [w].

Alimbawa:

⟨ay⟩ imbes na ⟨ai⟩ pareyo ka	bu ay , lu ay , su ay , tun ay , sar ay
⟨oy⟩ imbes na ⟨oi⟩ pareyo ka	kaw oy , man oy , luk oy , lang oy , uk oy
⟨aw⟩ imbes na ⟨au⟩ pareyo ka	sagm aw , ringg aw , alangk aw , tayang aw
⟨iw⟩ imbes na ⟨iu⟩ pareyo ka	paks iw , ari w , si w-siw , ki w-kiw
⟨ow⟩ imbes na ⟨ou⟩ pareyo ka	sab ow , ran ow , agn ow , ald ow , kag ow

5.2.3.3 Ang kambal-patinig ay sumusunod sa tunog na /h/:

Español	Rinkonada
estrategia	estrategiya
colegio	kolehiyo
region	rehiyon
juicio	huwisyo
perjuicio	perhuwisyo

5.2.3.4 Ang kambal-patinig ay nása dulo ng salita at may diin ang bigkas sa unang patinig ang orihinal:

Español	Rinkonada
economía	ekonomiya
filosofía	pilosopiya
geografía	heograpiya

5.2.4 Sa pagbaybay ng diptonggo sa katutubong salitang Rinkonada, gagamitin ang kombinasyon ng patinig at malapatinig na /y/ o /w/.

Halimbawa:

⟨ay⟩ sa halip na ⟨ai⟩ tulad ng	bu ay , lu ay , su ay , tun ay , sar ay
⟨oy⟩ sa halip na ⟨oi⟩ tulad ng	kaw oy , man oy , luk oy , lang oy , uk oy
⟨aw⟩ sa halip na ⟨au⟩ tulad ng	sagm aw , ringg aw , alangk aw , tayang aw
⟨iw⟩ sa halip na ⟨iu⟩ tulad ng	paks iw , ari w , si w-siw , ki w-kiw
⟨ow⟩ sa halip na ⟨ou⟩ tulad ng	sab ow , ran ow , agn ow , ald ow , kag ow

6 | KAMBAL-KATINIG SAKA DIGRAPO

Binabaoy na kambal-katinig a darwang magkaabay/magkarukot na katinig na pinatutunog sa kabilugan ka silaba, arog ka <sk> o <sc> sa Ingles na score, scout, script, desk, ka <st> sa Ingles na straw, stick, test, artist, saka <kt> o <ct> sa Ingles na aspect, subject, correct. A digrapo agko darwang letra na nagrirepresentar sa usad na tunog arog ka <ch> sa charger, chess, chips, saka <sh> sa shampoo, shoot saka shake.

6.1 Sa mga saritang Ingles na nagtatapos sa <ct>, nagigin ading <k> kin iniispeling sa Rinkonada.

Ingles	Rinkonada
desk	desk
disc	disk
test	test
cast	cast

6.2 Sa mga saritaon na Ingles na nagtatapos sa <ct>, nagigin ading <k> kin iniispeling sa Rinkonada.

Ingles	Rinkonada
abstract	abstrak
addict	adik
suspect	suspek
prospect	prospek
impact	impak

6 | KAMBAL-KATINIG AT DIGRAPO

Tinutukoy na kambal-katinig ang dalawang magkadikit na katinig na pinatutunog sa loob ng isang pantig, gaya ng <sk> o <sc> sa Ingles na score, scout, script, desk, ng <st> sa Ingles na straw, stick, test, artist, at ng <kt> o <ct> sa Ingles na aspect, subject, correct. Ang digrapo naman ay dalawang titik na kumakatawan sa isang tunog, gaya ng <ch> sa charger, chess, chips at ng <sh> sa shampoo, shoot, at shake.

6.1 Sa mga salitang Ingles na nagtatapos sa <sk>, <sc>, at <st>, baybayin ang salita sa Rinkonada at panatilihin ang kambal-katinig.

Ingles	Rinkonada
desk	desk
disc	disk
test	test
cast	cast

6.2 Sa mga salitang Ingles na nagtatapos sa <ct>, ito ay nagiging <k> kapag binaybay sa Rinkonada.

Ingles	Rinkonada
abstract	abstrak
addict	adik
suspect	suspek
prospect	prospek
impact	impak

6.3 Sa mga uram na saritang agko <ch>, agko tulong (3) paagi a pweding gamiton:

6.3.1 Imantinir a orihinal na ispeling:

Ingles	Rinkonada
ch arger	ch arger
ch ess	ch ess
ch ips	ch ips
ch ampion	ch ampion
ch at	ch at

6.3.2 Balyuwan sa <ts> a <ch> saka ispelingon sa Rinkonada:

Ingles	Rinkonada
ch eck	ts ek
ch art	ts art
ch ocolate	ts okolate
ch alk	ts ok
ch equ	ts eke

6.3.3 Balyuwan sa <k> a <ch> saka ispelingon sa Rinkonada:

Ingles	Rinkonada
sch olar	isk olar
ch emical	k emikal
ch olera	k olera
ch arismatic	k arismatik
ch olesterol	k olesterol

6.3 Sa mga salitang hiram na may <ch>, may tatlong paraan na maaaring gamitin

6.3.1 Panatilihin ang orihinal na baybay:

Ingles	Rinkonada
ch arger	ch arger
ch ess	ch ess
ch ips	ch ips
ch ampion	ch ampion
ch at	ch at

6.3.2 Palitán ng <ts> ang <ch> at baybayin sa wikang Rinkonada:

Ingles	Rinkonada
ch eck	ts ek
ch art	ts art
ch ocolate	ts okolate
ch alk	ts ok
ch equ	ts eke

6.3.3 Palitán ng <k> ang <ch> na may tunog na /k/ at baybayin sa wikang Rinkonada:

Ingles	Rinkonada
sch olar	isk olar
ch emical	k emikal
ch olera	k olera
ch arismatic	k arismatik
ch olesterol	k olesterol

6.4 Mantiniron a mga saritang agko ⟨sh⟩. Alimbawa:

shampoo shoot shake shawarma censorship

Puwedeng sabiyon na varyant ka ⟨sh⟩ a ⟨sy⟩ saka ⟨s⟩ arog ka “syuting” imbes na “shooting” saka “ambus” (kin nasa uriyan ka sarita) imbes na “ambush”. Pero nakabukas adi para sa pagbabago anggan nguwan depende sa kaluluwasan/resulta ka eksperimento manungod kadi.

6.5 A mga uram na saritang nagpupuon sa letrang ⟨s⟩, puwedeng ispelingon sa darwang (2) paagi:

6.5.1 Imantinir a orihinal na ispeling. Alimbawa:

scarf	slogan	spa	straight
straw	style	skate	stamp

6.5.2 Butangan sa ⟨i⟩ sa unaan kin iniispeling sa Rinkonada. Alimbawa:

iskor	galin sa	score
iskrip	galin sa	script
iskawt	galin sa	scout

Maging konsistent sana sa paggamit ka mga paagi/susundon.

6.4 Sa mga salitang may ⟨sh⟩, panatilihin ito. Halimbawa:

shampoo shoot shake shawarma censorship

Maaaring ituring na varyant ng ⟨sh⟩ ang ⟨sy⟩ at ⟨s⟩ gaya sa “syuting” imbes na “shooting” at “ambus” (kapag nasa dulo ng salita) imbes na “ambush”. Ngunit pansamantalang nakabukas ang kasalukuyang gabay para sa mananaig na eksperimento hinggil dito.

6.5 Sa mga salitang hiram na may kambal-katinig na nagsisimula sa titik ⟨s⟩, puwedeng baybayin sa dalawang paraan:

6.5.1 Panatilihin ang orihinal na baybay:

scarf	slogan	spa	straight
straw	style	skate	stamp

6.5.2 Lagyan ng ⟨i⟩ sa unahan kapag binaybay sa wikang Rinkonada:

iskor	galing sa	score
iskrip	galing sa	script
iskawt	galing sa	scout

Maging konsistent lamang sa paggamit sa alin mang paraan.

7 | PALITANG E/I AT O/U

7.1 Pagbalyo ka E/I

7.1.1 Sa ngamin na sinaunan/su anoy na saritaon sa Rinkonada, gamiton a letrang ⟨i⟩. Alimbawa:

iní 'ito'
 ísi 'alam'
 dirî 'hindi'
 pirá 'ilan'
 ikóg 'buntot'
 sikí / tiíl 'paa'

7.1.2 Gamiton a letrang ⟨e⟩ sa mga saritang Español na nagpupuon sa ⟨es⟩, saka a letrang ⟨i⟩ sa mga saritang Ingles na nagpupuon sa ⟨s⟩. Alimbawa:

eskándaló (escandalo)	iskándal (scandal)
espesyál (especial)	ispésyal (special)
esmárte (esmarite)	ismárt (smart)
eskuwéla (escuela)	iskúl (school)
estílo (estilo)	istáyl (style)
eskolár (escolar)	iskólar (scholar)

7.1.3 Sa mga uram na saritaon sa Español, nagigin titik ⟨i⟩ a ⟨e⟩ na nasa unang silaba ka saritaon. Alimbawa:

disgrasya	bukong	desgrasya
disyerto	bukong	desyerto
dilikado	bukong	delikado

7.1.4 Nagigin ⟨i⟩ a ⟨e⟩ sa uriyan ka saritang ugat kin rinurugangan sa panlapi.

Saritang Ugat	Panlapi	Saritang agko Panlapi
arte	ka-, -an	kaartiyan 'kaartihan'
suwerte	-on	suwertiyon 'napakaswerte'
deskarte	-an	deskartiyan 'gumawa ng paraan'
parte	-an	partiyan 'bahagian'

7 | PALITANG E/I AT O/U

7.1 Palitang E/I

7.1.1 Sa lahat ng katutubong salita sa Rinkonada, gamitin ang letrang ⟨i⟩. Halimbawa:

iní 'ito'
 ísi 'alam'
 dirî 'hindi'
 pirá 'ilan'
 ikóg 'buntot'
 sikí/tiíl 'paa'

7.1.2 Gamítin ang titik ⟨e⟩ sa mga salitang Español na nagsisimula sa ⟨es⟩, at ang titik ⟨i⟩ sa mga salitang Ingles na nagsisimula sa ⟨s⟩. Halimbawa:

eskándaló (escandalo)	iskándal (scandal)
espesyál (especial)	ispésyal (special)
esmárte (esmarite)	ismárt (smart)
eskuwéla (escuela)	iskúl (school)
estílo (estilo)	istáyl (style)
eskolár (escolar)	iskólar (scholar)

7.1.3 Sa mga salitang hiram sa Español, nagiging titik ⟨i⟩ ang ⟨e⟩ na nása gitna ng salita. Halimbawa:

disgrasya	hindi	desgrasya
disyerto	hindi	desyerto
dilikado	hindi	delikado

7.1.4 Nagiging ⟨i⟩ ang ⟨e⟩ sa dulo ng salitang ugat kapag dinadagdagan ng panlapi.

Salitang Ugat	Panlapi	Salitang Maylapi
arte	ka-, -an	kaartiyan 'kaartihan'
suwerte	-on	suwertiyon 'napakaswerte'
diskarte	-an	diskartiyan 'gumawa ng paraan'
parte	-an	partiyan 'bahagian'

7.2 Pagbalyo ka O sa U

7.2.1 Sa mga saritang uram sa Español na nagpupuon sa “o” imantinir a “o”

Alimbawa:

• obispo	bukong	ubispo
• opisina	bukong	upisina
• okasyon	bukong	ukasyon
• obligasyon	bukong	ubligasyon

7.2.2 Sa kangaminan, gamiton a ⟨o⟩ kin adi sa uriyan na silaba puwera ka mga saritang **gasul**, **balut**, saka iba pa.

Alimbawa:

bato ‘bato’
duot ‘damo’
bag-ot ‘pawis’
maib-og ‘makapal’
payo ‘ulo’
bayong ‘basket’
puon ‘puno/simula’
bituon ‘bituin’

7.2.3 Sa iba pang posisyon, gamiton a letrang ⟨u⟩. Alimbawa:

grupo ‘grupo’	kapsula ‘kapsula’
tulo ‘tatlo’	kalintura ‘lagnat’
buta ‘bulag’	tusar ‘gupit’

Agko taliwas sa kaso ka mga saritang uram na agko tunog [o] na sinusundan sa /s/ paryo ka **poste**, **impostor**, saka **posible**. Paryo man ka mga uram na sarita arog ka **koryénte**, **Koreáno**, **donasyón**, **morádo**, **kompanyá**, **sombréro**, **politiká**, **polo**, saka **bola**.

7.2 Palitang O sa U

7.2.1 Sa mga salitang hiram sa Español na nagsisimula sa ⟨o⟩, panatilihin ang ⟨o⟩. Halimbawa:

Halimbawa:

• obispo	hindi	ubispo
• opisina	hindi	upisina
• okasyon	hindi	ukasyon
• obligasyon	hindi	ubligasyon

7.2.2 Sa pangkalahatan, gamitin ang ⟨o⟩ kung ito ay nása hulíng pantig maliban sa mga salitang **gasul**, **balut**, atbp.

Halimbawa:

bato ‘bato’
duot ‘damo’
bag-ot ‘pawis’
maib-og ‘makapal’
payo ‘ulo’
bayong ‘basket’
puon ‘puno/simula’
bituon ‘bituin’

7.2.3 Sa iba pang posisyon, gamitin ang letrang ⟨u⟩. Halimbawa:

grupo ‘grupo’	kapsula ‘kapsula’
tulo ‘tatlo’	kalintura ‘lagnat’
buta ‘bulag’	tusar ‘gupit’

Mayroong kataliwasan sa káso ng mga salitang hiram na may tunog [o] na sinusundan ng /s/ tulad ng **poste**, **impostor**, at **posible**. Gayundin sa mga salitang hiram gaya ng **koryénte**, **Koreáno**, **donasyón**, **morádo**, **kompanyá**, **sombréro**, **politiká**, **polo**, at **bola**.

7.2.4 A mga saritang inuutro na nasa uriyan na pantig a <o>, diri na binabalyuwan a letrang <o> sa <u>. Butangan na sana sa gitling sa bitnga ka darwang sarita.

Alimbawa

- ribo-ribo ‘libo-libo’
- uno-uno ‘ano-ano’
- apon-apon ‘tuwing hapon’
- sawong-sawong ‘panggulo’

7.2.5 Nagigin <u> a <o> sa uriyan na silaba ka sarita kin rinurugangan sa panlapi arog ka -an, -on/-won.

Saritang-Ugat	Panlapi	Saritang agko Panlapi
sako ‘sako’	-on	sakuwon ‘isako’
bawog ‘pagkain ng hayop’	-on	bawugon ‘pakainin ang hayop’
balyo ‘lipat/palit’	-won/wan	balyuwon / balyuwan ‘palitan’
kapot ‘hawak’	-an	kaputan ‘hawakan’
sulod ‘habol’	-on	suludon ‘habulin’
gibo ‘gawa’	-won/-wan	gibuwon / gibuwan ‘gawin / gawan’

7.2.6 Kin a sarita agko kambal-patinig na <o>, a unang patinig sana a nagigin <u> kin kinakabitan sa panlapi.

Saritang-Ugat	Panlapi	Saritang agko Panlapi
buot ‘bait’	ma-	mabuot ‘napakabait’
duot ‘damo’	ma-	maduot ‘madamo’
tuom ‘saulo’	-on	tuomon ‘isaulo’

7.2.4 Sa mga salitáng inuulit na nâsa hulíng pantig ang <o>, hindi na pinapalitan ang letrang <o> ng <u>. Lagyan ng gitling sa gitna ng salita.

Halimbawa:

- ribo-ribo ‘libo-libo’
- uno-uno ‘ano-ano’
- apon-apon ‘tuwing hapon’
- sawong-sawong ‘panggulo’

7.2.5 Nagiging <u> ang <o> sa huling pantig ng salita kapag dinadagdagan ng panlapi katulad ng -on/-won at -an/-wan.

Salitáng-Ugat	Panlapi	Salitáng Maylapi
sako ‘sako’	-on	sakuwon ‘isako’
bawog ‘pagkain ng hayop’	-on	bawugon ‘pakainin ang hayop’
balyo ‘lipat/palit’	-won/wan	balyuwon / balyuwan ‘palitán’
kapot ‘hawak’	-an	kaputan ‘hawakán’
sulod ‘habol’	-on	suludon ‘habulin’
gibo ‘gawa’	-won/-wan	gibuwon / gibuwan ‘gawin / gawan’

7.2.6 Nananatili ang magkasunod na <u> at <o> sa gitna ng salitáng- ugat kapag nilalapian.

Salitáng-Ugat	Panlapi	Salitáng Maylapi
buot ‘bait’	ma-	mabuot ‘napakabait’
duot ‘damo’	ma-	maduot ‘madamo’
tuom ‘saulo’	-on	tuomon ‘isaulo’

7.2.7 Kin a saritang ugat nagtatapos sa (e) na agko (o) sa una o ikarwang silaba ka sarita, a (e) nagigin (i) saka a (o) nagigin (u) kin rinurugangan sa panlapi.

Saritang-Ugat	Panlapi	Saritang agko Panlapi
kapote	ka-, -yan	kaputiyan ‘magsuot ng kapote
diskobre	-yon	diskubriyon ‘tuklasin’
korte	-yan	kurtiyan ‘lagyan ng porma o disenyo’

7.2.8 Sa mga uram na saritang agko (o) saka sinusundan sa (n) sa unang pantig, nagbabago a patinig saka katinig. A (o) nagigin (u) saka a (n) nagigin (m) kin a kasunod na silaba nagpupuon sa (b)/ (v) saka (p)/ (f)

Uram na Saritaon	Saritang agko Panlapi
conferencia	kumperensiya
conforme	kumporme
confetti	kumpeti
convento	kumbento
convulsion	kumbulsiyon

Bukong sakop kadi susundon na adi a mga uram na saritang (m) na (o) na a kasunod sa orihinal arog ka kompanya (compañía) saka kompleto (completo). Pareyo man ka mga saritang uram na a kasunod (n) pakatapos ka (o) agko mga letra puwera sa (b)/ (v) saka (p)/ (f) arog ka kontrata (contrata), kontrobersiya (controversia), saka konsumo (consumo).

7.2.7 Kapag ang salitáng-ugat ay nagtatapos sa (e) at may (o) sa gitna ng salita, ang (e) ay nagiging (i) at ang (o) ay nagiging (u) kapag dinadagdagan ng panlapi.

Salitáng-Ugat	Panlapi	Salitáng Maylapi
kapote	ka-, -yan	kaputiyan ‘magsuot ng kapote
diskobre	-yon	diskubriyon ‘tuklasin’
korte	-yan	kurtiyan ‘lagyan ng porma o disenyo’

7.2.8 Sa mga salitáng hiram na may (o) at sinusundan ng (n) sa unang pantig, nagbabago ang patinig at katinig. Ang (o) nagiging (u) at ang (n) ay nagiging (m) kapag nag-uumpisa ang kasunod na pantig sa (b)/ (v) at (p)/ (f)

Salitáng Hiram	Salitáng Maylapi
conferencia	kumperensiya
conforme	kumporme
confetti	kumpeti
convento	kumbento
convulsion	kumbulsiyon

Hindi sakop ng tuntuning ito ang mga salitang hiram na letran (m) na talaga ang kasunod ng (o) sa orihinal tulad ng kompanya (compañía) at kompleto (completo). Gayundin ang mga salitang hiram na ang kasunod ng (n) pakatapos ng (o) ay mga letrang maliban sa (b)/(v) at (p)/(f) gaya ng kontrata (contrata), kontrobersiya (controversia), at konsumo (consumo).

8 | MGA BANTAS O PANANDA

A sumusunod na gabay sa pagbabantas base sa ginagamit ka pangkasalukuyang mga diyaryo/lathalaan sa bilog na kinaban.

8.1 Tuldok (.)

8.1.1 Ginagamit na pananda sa uriyan o panapos sa pangungusap na pasalaysay o pautos.

Alimbawa:

Maamot a burak.
Mabuot a kanamong maestra.
Pakikuko ka siggid.

8.1.2 Sa Pagpapaalukot.
Pagdadaglat o pagpapaalukot ka mga sarita.

Alimbawa:

Sen. Senador
Kap. Kapitan
Dr. Doktor

Sa surat, pinapaalukot a titulo/adres ka sinusuratan.

Alimbawa:

Kgg. Fernando B. Pili, Ed.D.
Prinsipal 2
Bato South Central School
Santiago, Bato, Camarines Sur

Sa mga ngaran, ginagamit a tuldok kin isinusurat a bitngang inisyal ka ngaran

Alimbawa:

Marlene **B.** Laya Marcia **V.** Calleja
Vilma **S.** Cangayo Madonna **E.** Monte

8 | MGA BANTAS

Ang sumusunod na tuntúnin sa pagbabantas ay base sa mga kasalukuyang praktika ng mga pangunahing lathalaan sa daigdig.

8.1 Tuldok (.)

8.1.1 Karaniwang ginagamit na pananda sa hulihan o panapos sa pangungusap na pasalaysay o pautos.

Halimbawa:

Maamot a burak. 'Mabango ang bulaklak.'
Mabuot a kanamong maestra. 'Mabait ang aming guro.'
Pakikuko ka siggid. 'Pakikuha ng walis.'

8.1.2 Sa Pagpapaikli.
Pagdadaglat ng mga salita.

Halimbawa:

Sen. Senador
Kap. Kapitan
Dr. Doktor

Sa sulat, dinadaglat ang titulo ng sinusulatan.

Halimbawa:

Kgg. Fernando B. Pili, Ed.D.
Prinsipal 2
Bato South Central School
Santiago, Bato, Camarines Sur

Sa mga pangalan, ginagamit ang tuldok kapag inisyals lámang ng gitnang pangalan ang isinusulat.

Halimbawa:

Marlene **B.** Laya Marcia **V.** Calleja
Vilma **S.** Cangayo Madonna **E.** Monte

8.1.3 Paglilista, pagtatala o enumerasyon. Ibinubutang a tuldok pagkatapos ka bilang/ letra.

Alimbawa:

A sumusunod amo a mga giya o susundon sa pakontes na pagsurat sa tigsik:

1. A pakontes bukas sa mga estudyante sa ikalimang grado.
2. Dapat orihinal na ginibo saka nakasurat sa Rinkonada.
3. Manungod sa Bulan sa Pagbasa a tema.

8.1.4 Sa Agham saka Matematika.

=Sa Matematika, ginagamit sa sistemang desimal.

Alimbawa:

3.14 halaga ng π
1.31 sentimetro

Sa Agham, ginagamit sa pagsurat ka mga ngaran sa siyentipikong nilalang na ayop o tanom.

Alimbawa:

R. leonardi (daglat ni Rafflesia an R.)
D. dugon (daglat nin Dugong an D.)

8.1.5 Relasyon sa iba pang Bantas o Pananda.

Ginagamitan sa panipi o *quotation mark* a mga pangungusap na agko tuwiran o direktang sinabi.

Kin a tuwiran o direktang sinabi nasa unaan, butangan adi sa kurit sa baba saka tuldok sa uriyan ka pangungusap.

Alimbawa:

“Gayon man ka igin na adi,” pag-omaw ni Ate Ana.
“Abo kong mangayamon,” sabi ni Lito.
“Uda po ako pagkaisi ku nangyari,” paliwanag ni Sara.

8.1.3 Paglilista, pagtatala, o enumerasyon. Inilalagay ang tuldok pagkatapos ng bílang/ titik.

Halimbawa:

Ang sumusunod na mga tuntúnin sa patimpalak sa pagsulat ng tula.

1. Ang patimpalak ay bukás sa mga estudyante sa ikalimang baitang.
2. Ang isinulat ay dapat orihinal na ginawa at isinulat sa Bikol.
3. Ang paksa ay tungkol sa Buwan ng Pagbása

8.1.4 Sa Agham at sa Matematika.

Sa Matematika, ginagamit sa sistemang desimal.

Halimbawa:

3.14 halaga ng π
1.31 sentimetro

Sa Agham, ginagamit sa pagsulat ng mga pangalang siyentipiko ng mga nilaláng na hayop o halaman.

Halimbawa:

R. leonardi (daglat ng Rafflesia ang R.)
D. dugon (daglat ng Dugong ang D.)

8.1.5 Relasyon sa Iba Pang Bantas.

Ginagamitan ng panipi o quotation mark ang mga pangungusap na may tuwiran o direktang sinabi.

Kung ang tuwiran o direktang sinabi ay nása unahán, lagyan ito ng kuwit at tuldok sa hulihán ng pangungusap.

Halimbawa:

“Ang ganda nitong bata,” pagpuri ni Ate Ana.
“Ayaw kong maglaro,” sabi ni Lito.
“Uda po ako pagkaisi ku nangyari,” paliwanag ni Sara.

Kin a tuwiran o direktang sinabi nasa uriyan na parte ka pangungusap, imantinir a tuldok.

Alimbawa:

Pag-omaw ni Ate Ana, “Gayon man ka igin ay.”
Pagpuri ni Manay Leni, “Ang ganda nitong bata”

Sabi ni Lito, “Abo akong mangayamon.”
Sabi ni Lito, “Ayaw niyang sumama.”Sabi ni Lito, “Ayaw kong maglaro”

Paliwanag ni Sara, “Uda ako isi ku nangyari.”
Paliwanag ni Sara, “Wala po akong alam sa nangyari.”

Agko pagkakataon na a pangungusap nasa luog ka panaklong, kaya sa luog man a tuldok.

Alimbawa:

Ku usad na bulan, nag-iyan sa Saudi si mama niya. (OFW a mama niya.)

Agko man pagkakataon na nasa luog ka panaklong a parte ka pangungusap, kaya a tuldok nasa luwas ka panaklong.

Alimbawa:

Uda naginibo su darwang suspek ku marakop ku pulis (diri kaya sira nakadulag).

8.1.6 Sa Sanggunian. Ginagamit a tuldok tanganing pagsuwayon a detalye manungod ka nagsurat saka a titulo ka libro bilang kaiba sa sanggunian.

Alimbawa:

Almario, Virgilio. *Balagtismo Versus Modernismo*. Lungsod Quezon: Ateneo de Manila University Press, 1984.

Kung ang tuwiran o direktang sinabi ay nasa hulihán na bahagi ng pangungusap, panatilihin ang tuldok.

Halimbawa:

Pag-omaw ni Ate Ana, “Gayon man ka igin ay.”
Pagpuri ni Manay Leni, “Ang ganda nitong bata”

Sabi ni Lito, “Abo akong mangayamon.”
Sabi ni Lito, “Ayaw niyang sumama.”Sabi ni Lito, “Ayaw kong maglaro”

Paliwanag ni Sara, “Uda ako isi ku nangyari.”
Paliwanag ni Sara, “Wala po akong alam sa nangyari.”

May pagkakataon na ang pangungusap ay nasa loob ng panaklong, kayâ ang tuldok ay nasa loob din.

Halimbawa:

Sa nakaraang buwan, lumakbay patungo sa Saudi ang kaniyang ina. (Isang OFW ang kanyang ina.)

May pagkakataon naman na ang nasa loob ng panaklong ay bahagi pa ng pangungusap, kayâ ang tuldok ay nasa labas ng panaklong.

Halimbawa:

Walang nagawa ang dalawang suspek nang mahuli ng pulis (hindi sila nakatakas).

8.1.6 Sa Sanggunian. Ginagamit ang tuldok upang paghiwalayin ang detalye tungkol sa may-akda at ang pamagat ng aklat bilang isang kasali sa sanggunian.

Halimbawa:

Almario, Virgilio. *Balagtismo Versus Modernismo*. Lungsod Quezon: Ateneo de Manila University Press, 1984.

8.1.7 Sa Sangguniang Online. Ginagamit a tuldok kin pinagsusuway a mga detalye sa usad na URL (uniform resource locator).

Alimbawa:

www.kwf.gov.ph
www.deped.gov.ph

8.1.8 Sa Diksiyonaryo. Ginagamit bilang pananda sa pagtapos.

Alimbawa:

kem·bot p: paggalaw ng balakang.
bú·not p: pagbunot ng damo o bagay.

8.2 Kuwit (,)

8.2.1 Ginagamit tanging masabi a pinaalukot na idea o pagpundo sa iba pang mga idea saka pagbasa.

Alimbawa:

Narumruman niya, na bago mag-eskwela, dapat nagdara iya sa payong.
Bigla na sanang nag-uran sa makusog, ku arani na iya.

8.2.2 Sa mga serye. Ginagamit a kuwit ka pasunod-sunod na ideya sa usad na pangungusap na pinagsalak sa pang-ugnay.

Alimbawa:

Si Ana usad na igin na mabuot, maurot, pero kuripot
Paborito kong magkaon sa gulay na pinangat, kalabasa, saka kalunggay.

8.1.7 Sa Sangguniang Online. Ginagamit ang tuldok upang paghiwalayin ang mga detalye sa isang URL (uniform resource locator).

Halimbawa:

www.kwf.gov.ph
www.deped.gov.ph

8.1.8 Sa Diksiyonaryo. Ginagamit bílang tanda ng pagtapos.

Halimbawa:

kem·bot png: paggalaw ng balakang.
bú·not p: pagbunot ng damo o bagay.

8.2 Kuwit (,)

8.2.1 Ginagamit upang masabi ang pinaikling idea o pansamantalang pagtigil ng daloy ng idea, at pagbasa.

Halimbawa:

Bago siya pumunta sa eskuwelahan, naisip niya,dapat pala nagdala siya ng payong.
Nang malapit na siya,biglang umulan nang malakas.

8.2.2 Sa mga Serye. Ginagamit ang kuwit sa serye ng tatlo o mas marami pang idea sa isang pangungusap na pinagsama-sama ng isang pang-ugnay.

Halimbawa:

Si Ana ay isang bata na mabait,mahilig kumain,pero kuripot.
Paborito kong kumain ng gulay na pinangat,kalabasa, at malunggay.

8.2.3 Pangsuway ka mga ideya.

Alimbawa:

Ipinag-uurgulyo ka kag-igin, a igin na maboot.

8.2.4 Pangsuway ka mga detalye. Ginagamit na pangsuway ka titulo/posisyon ka usad na tawo, istaran, saka petsa (kin a sinusundan na porma bulan-petsa-taon).

Alimbawa:

Nagtao sa mensahe si Dr. Eula Elgar, a presidente ka Rinconada Medical Center, manungod sa pagtaas ka presyo ka mga bulong.

8.3 Tandang Pananong (?)

Ginagamit a tandang pananong sa pag-uunga, usisa, o pagdadarwang-isip (sa mga nakukong detalye).

Alimbawa:

Sari ika nakaistar?
Uno ko kaya isusupong udma?

8.4 Tandang Padamdang (!)

A tandang padamdang ginagamit sa pagpabayad ka iba-ibang pagmati.

Alimbawa:

Pag-una niya, iya a pirmi a tama!
Nayku! Naulog su igin!
Pumundoy ka!

8.2.3 Panghiwalay ng mga Idea.

Halimbawa:

Ang mabait na bata,orgulyo ng magulang.

8.2.4 Panghiwalay ng mga detalye. Ginagamit sa paghiwalay ng titulo/posisyon ng isang taó elemento ng tiráhan, at petsa (kung ang sinusundang format ay buwan-petsa-taon).

Halimbawa:

Nagbigay ng pahayag si Dr.Eula Elgar, ang pangulo ng Rinconada Medical Center, tungkol sa pagtaas ng presyo ng mga gamot.

8.3 Tandang Pananong (?)

Pangkalahatang gámit ng tandang pananong ang pagpapahayag ng tanong, usisa, o alinlangan (sa datos na nakalap).

Halimbawa:

Saan ka nakatira?
Ano kaya ang isusuot bukás?

8.4 Tandang Padamdang (!)

Ginagamit ang tandang padamdang sa mga pahayag na dulot ng bugso ng damdámin, sigaw, o pahayag na mapang-uyam.

Halimbawa:

Akala niya, siya ang laging tama!
Naku! Nahulog ang bata.
Tumigil ka!

8.5 Tuldok-Kuwit (;)

Ginagamit tanging pagsuwayon a mga sugnay na nakapagsusolo na uda pang-ugnay.

Alimbawa:

Dakulo a naitatabang sa mga tawo a sentabong pinapadara ka mga OFW; kindi mas mapapakaray a pagkabuway kin migkaagko sadiring industriya a mga tawo.

8.6 Tutuldok (:)

Ipinababayad sadi a mga nakasurat na mga parirala, o pangungusap.

Alimbawa:

Natapos su drama na sinabi ni Aling Sepa na: “My parents ruined my life: Yours will not be ruined. I shall not let your father do it...” (Rinaot ni tatay a buway ko. Ika diri. Diri man ako migtugot na gibuwon man adi kanimo...)

8.7 Panipi (“ ”)

Ginagamit adi sa tuwiran o direktang sinabi sa usad na pangungusap o mas dakol pang pangungusap na sinabi ka iba o sanggunian.

Alimbawa:

Sinabi niya sa ngamin, “Agko mig-abot na makusog na bagyo, kaya ngamin kita magpreparar.”

8.8 Gitling (-)

8.8.1 A gitlín (hyphen) ginagamit na pananda tanging pagsuwayon a mga saritang inuutro o mga inuutrong silaba sa sarita.

8.5 Tuldok-Kuwit (;)

Ginagamit upang paghiwalayin ang mga sugnay na nakapag-iisa na walang pang-ugnay.

Halimbawa:

Napakalaking tulong sa kabuhayan ang padaláng salapi ng mga OFW; ngunit higit na tatatagang kabuhayan kung magkaroon ng sariling industriya ang mga tao..

8.6 Tutuldok (:)

Ipinakikita nitó ang mga nakatalang mga parirala, o pangungusap.

Halimbawa:

Sa mga kataga ni Aling Sepa nagtatapos ang dula: “My parents ruined my life: Yours will not be ruined. I shall not let your father do it...” (Sinira ng aking ama ang aking buhay. Ang sa iyo’y hindi. Hindi ko hahayaang gawin iyon ng iyong ama...)

8.7 Panipi (“ ”)

Ginagamit ito sa tuwiran o direktang sinabi sa isang pangungusap ng isa o mas marami pang pahayag o pangungusap na sinabi ng iba o sanggunian.

Halimbawa:

Sinabi niya sa karamihan “Mayroong darating na malakas na bagyo kaya magsihanda ang lahat.”

8.8 Gitling (-)

8.8.1 Ang gitlín (hyphen) ay tanda upang paghiwalayin ang mga inuulit na salita o mga inuulit na pantig sa salita.

Alimbawa:

uno-uno 'ano-ano'
sunod-sunod
sari-sari 'saan-saan'
puro-paryo 'pareparehas'
apon-apon 'hapon-hapon'

8.8.2 Sinabi sadto Kabanata 1 na a paiwa kasabay ka gitling nagsisimbolo sa impit na tunog na agko kasunod na patinig. Binubutang a paiwa sa itaas ka patinig na sinundan sa impit saka gitling sa bitnga ka darwang silaba.

Alimbawa:

tam-ìs
bag-ot
maib-og

8.8.3 Ginagamit man adi kin isuway sa panlapi a mga uram na sarita na nasa orihinal na ispeling saka mga pangngalang pantangi.

Alimbawa:

maka-Diyos
maka-Rizal
pa-Bato
pa-Iriga
mag-Jollibee
nag-makeup
naka-Gucci
kontra-Marxismo

8.8.4 Pagsusuway ka Numero. A gitling ginagamit sa pagsusuway ka mga grupo sa numero sa telepono, ISBN, ID, saka kapareyov.

]

Halimbawa:

uno-uno 'ano-ano'
sunod-sunod 'sunod-sunod
sari-sari 'saan-saan'
puro-paryo 'pareparehas'
apon-apon 'hapon-hapon'

8.8.2 Nabanggit sa Kabanata 1 na ang gitling ay sumisimbolo sa impit na tunog na may kasunod na patinig sa gitna ng salita. Inilalagay ang gitling sa gitna ng pantig na nagtatapos sa katinig at ng sumusunod na pantig na nagsisimula sa patinig.

Halimbawa:

tam-ìs 'tamis'
bag-ot 'pawis'
maib-og 'makapal'

8.8.3 Ginagamit din ito upang ihiwalay sa panlapi ang mga hiram na salitang nása orihinal na baybay at ang mga pangngalang pantangi.

Halimbawa:

maka-Diyos
maka-Rizal
pa-Bato
pa-Iriga
mag-Jollibee
nag-makeup
naka-Gucci
kontra-Marxismo

8.8.4 Paghihiwalay ng Numero. Ang gitling din ang ginagamit sa paghihiwalay ng mga pangkat ng numero sa telepono, ISBN, ID, at kauri.

Alimbawa:

236-7982 (numero sa telepono)
978-971-9901-78-2 (numero sa ISBN)
2006-75693 (numero sa ID)
449-179-631-000 (numero sa TIN)

8.8.5 Pag-ispeling. Ginagamit a gitling sa pag-ispeling ka mga letra sa sarita.

Alimbawa:

A Pilipinas iniispeling sa P-i-l-i-p-i-n-a-s o kayâ /kapital pi-ay-el-ay-pi-ay-en-ey-es/

A Bulkang Mayon iniispeling na B-u-l-k-a-n M-a-y-o-n o kayâ /kapital bi-yu-el-key-ey-en kapital em-ey-way-o-en/

8.8.6 Pananda ka Panlapi. Gitling a pananda tanging maisiyan kin a panlapi-unlapi, gitlapi, o hulapi.

Alimbawa:

nag- (unlapi)	nagbasa
-in- (gitlapi)	ginibo
-on (hulapi)	kaunon

8.8.7 Signal ka Naputol na Sarita. Ginagamit a gitling bílang signal na naputol a usad na sarita sa puro ka usad na linya saka sadto na sumunod na linya a katugbong. Importante na tama a pagsisilaba ka naputol na sarita.

Alimbawa:

Magayon a simbag ka eskuwela. Pero kaipuan na **ipaliwanag** a gusto niyang sabiyon ka mga kaisipan.

Halimbawa:

236-7982 (numero sa telepono)
978-971-9901-78-2 (numero sa ISBN)
2006-75693 (numero sa ID)
449-179-631-000 (numero sa TIN)

8.8.5 Pagbabaybay. Ginagamit ang gitling sa pagbabaybay ng mga titik ng salita.

Halimbawa:

Ang Pilipinas ay ibinabaybay sa P-i-l-i-p-i-n-a-s o kayâ / kapital pi-ay-el-ay-pi-ay-en-ey-es/

Ang Bulkang Mayon ay inibaybay na B-u-l-k-a-n M-a-y-o-n o kayâ /kapital bi-yu-el-key-ey-en kapital em-ey-way-o-en/

8.8.6 Pananda ng Panlapi. Gitling ang pananda upang maláman kung ang panlapi ay unlapi, gitlapi, o hulapi.

Halimbawa:

nag- (unlapi)	nagbasa 'nagbasa'
-in- (gitlapi)	ginibo 'ginawa'
-on (hulapi)	kaunon 'kainin'

8.8.7 Senyas ng Naputol na Salita. Ginagamit ang gitling bílang senyas na naputol ang isang salita sa dulo ng isang linya at nása susunod na linya ang karugtong. Mahalaga na wasto ang pagpapantig sa naging pagputol sa salita sa dulo ng linya.

Halimbawa:

Mainam ang sagot ng estudyante. Ngunit kailangang ipaliwanag ang ibig niyang sabihin ng mga kaisipan.

LISTA KA MGA SARITAON

Filipino	Rinkonada
isa	usád
dalawá	darwá
tatló	tuló
ápat	upát
limá	limá
ánim	unóm
pitó	pitó
waló	waló
siyám	siyám
sampû	sampulò
dalawampû	báynte
sandaán	sanggatós
líbo	sangríbo
walâ	síro, udà
lahát	ngámin
magbiláng	magbílång
háyp	ayóp
ibon	bayóng
uwák	uwák
manók	manók
pakpák	pakpák
balahíbo	bugáybo
buwáya	buayá
ígat	kasilí
palakâ	palakâ
áhas	sawá
báboy	baktín

TALAAN NG MGA SALITA

Filipino	Rinkonada
áso	ayám
unggóy/ matsíng	kabálang
kalabáw	damulág
usá	usá
dagâ	babò
buntót	ikóg
pagóng	baoó
buláte	tuló
lamók	namók
kúto	kutó
gagambá	lawâ
ánay	anóy
kúto	komád-maliit na lusâ-lisâ
paruparó	alibangbáng
maglutò	maglutô
palayók	kurón
kutsarón/sandók	kilwít
lumunók /nilunók	tinulón
káin/ kumáin	kaón
itlóg	itlóg
asín	asín
kamóte	kamóte
karné	karné
sabáw	sabów
almusál/agáhan	pamáwan
maásim	maalsóm

Filipino	Rinkonada
tamís /matamís	matam-ís
mapaít	mapaít
busóg	busóg
gútom	alóp
inumín	inumón
úhaw	pa
álak	álak
bulók	lupâ
lúsong	lusóng
niyóg	nuyóg
búko	kárusón
lúya	lúya
damó	duót
nípa	nipà
manî	maní
bigás	bugás
ipá	apá
magbayó	magbabayó
pambayó	pandúkdok, álo
kánin	kánon
pálay	paróy
palayán	umá
tubó	tubó
kaingín	pagsubsób
gúbat	kadlagán
taním	tanóm
punò	puón sa kawóy
ugát	gamót
balát ng káhoy	ubák sa kawóy

Filipino	Rinkonada
dáhon	dawón
bulaklák	búrak
tiník	tubóng
prútas	prútas
butó	túlang
ságing	batág
yantók	ratán, uwóy
abaká	abaká
búlak	algudón
talóng	talóng
bunga ng ngangà	bungá
ikmó	buyô
ngangà	mamaón
ápog	apóg
ngayón	ngowán
umága	ramrág
tanghalì	mudtó
hápon	apón
áraw	aldów
gabí	gab-í
ngayón	ngowán
búkas	udmâ
kahápon	sápon
taón	taón
buwán	bulán
bituín	bituón
áraw	aldów
himpapawíd	langít
úlap	pangánurón

Filipino	Rinkonada
kulóg	daguldól
kidlát	kitkilát
ulán	urán
bahaghári	balangáw/bulalangáw
malamíg	maagnów
ínit/maínit	maurasâ,
maínit	mainít
manáhan/tumirá	umistár
bákod	álad/kodál
sahíg	salóg
báhay	balóy
bubóng/atíp	atóp
sílong	siróng
bintanà	bintanà
dingding	ringríng
uwî	paulî
mabúhay	mabúway
búkungbúkong	bukóbukó
katawán	awák
hità	itâ
paá	tiíl
sákong	buól
talampakan	rapárapá
túhod	tud, tuód
dalirì ng paá	guramóy/garamóy
puwérta, pukî	budáy
titì	butô
tumbóng	lubót
pigî	píg-i

Filipino	Rinkonada
balikat	abagá
pálad	palád
dalirì	(hinlilit) guramóy
síko	síko
bráso	takyág
dipá	dupá, rupá
kamáy	kamót
dangkál	rangáw
dibdíb	ruróggan
súso	susó
likód	taludtód
tiyán	pús-on
pusò	pusô
bitúka	bituká
atáy	atáy
bagà	bagâ
tadyáng	gusók
ugát	ugát
dugô	rugô
butó	tálang
tabâ	tabâ
úlo	payó
buhók	buk
útak	utók
mukhâ	lalawgón
noó	angóg
pisngí	pisngí
babà	kukó

Filipino	Rinkonada
bibíg	ngangá
labì	ngabíl
dilà	rirâ
ngípin	ngipón
taínga	talingá
matá	matá
kílay	kirây
pilikmatá	pirók
ilóng	uróng
leég	lióg
lalamúnan	tutolnán
balát	kúlít
pílat / péklat	péklat
tahî, tahîin, hinabî	aból
lála	salá-salá
baníg	baníg
tahî / itahî / manahî	tayî
karáyom	ragóm
kúmot	isápoy
únan	ulúnan
pantalón	pantalón
bahág	bahág
labâ/máglaba	maglabá
lúbid	lubíd
hilagà	nórte
silángan	sirángan
kanlúran	sulnúpan
tímog	tímog, sur
malápit	aráni

Filipino	Rinkonada
malayò	arayô
kánan	túo
kaliwâ	walá
makítid / makípot	piót
maluwáng	maíwas
lálím / malálím	araróm
ilálím	iraróm
punô	punô
mababà	ababà
maiklî	alúkot
malakí	dakulô
mahabà	maabâ
derétso/tuwíd	túlíd
tákot	takót
gálit	udít
nahiyâ	nasupóg
iyák/umiyák	nagtangís
matákot	makatakót
áway	rabóng
malungkót	mamundô
sakít/kirót	kulóg
tawá/tumáwa	tawá/ngisí
akyât/umakyât	guno/panik
lumútang	lutów
lumipád	maglayóg
húlog	ulóg
hiláhin	butúngon
itúlak	idúyong
takbó	dalágan

Filipino	Rinkonada
bilís/mabilís	maispíd/matandós
lákad/maglakád	agí
paikútin	biríkon
tayô /tumayô	tindóg
upô/umupô	umulà
itsá, ihâgis	iapón
ibasúra	ibasúra
kasáma	kaibá
kaibígan	barkáda
babâe	babayí
laláki	lalakí
matandang laláki	guráng na lalakí
matandang babâe	guráng na babayí
táo	tawí
sámbahayán	katábang
pamílya	pamílya
tátay	itáy/apáy pápa/ kag-igín na lalakí
nánay	Ináy/amáy/máma kag-igín na babayí
kapatíd	ngud
anák	igín
asáwa	agóm
asawang babâe	agóm na babayí
anák	igín
alípin	urípon
bálo	baló
pangálan	ngarán
bulág	bóta

Filipino	Rinkonada
bingí	bungóg
maysakit	ágko iláng
patáy	guraán
mamatáy	magraán
pigsâ	pugsá
ubó	ubó
napakapayat	maláng niwáng
katí	gatól/magatól
gamót	bulóng
dumumí/tumâe	nag-udô, umudô
ípt/dumí	ípot
dumurâ	lustáb/naglustáb
ihì	tabíd
nagsukâ/súka	nagsuká
páwis	bág-ot
dágat	dágat
lawà	ranów
túbig	tubíg
talón	busáy
ílog	sálog
ágos	sulóg
bangkâ	bangkâ
pansagwán	sagwán
balsá	barsá/balsá
langóy/lumangóy	langóy
isdâ	isurâ
basâ	basâ
tuyô	mará
ibilád	ibulád

Filipino	Rinkonada
kulô	kadálkadál
maligò	marigós
sukláy	sukráy
mabangó	maamót
ikuskós	igusgós
kínis / makínis	makínis/polinás
pigâ / pigáin	pugaón
húgas/naghúgas	maninów/nag-ugás
pâhid, punásan	gusgós/gusgusón
marumí	maatî
masamá	maráót
kagát	kagát
súnog/sunúgin	damágan, suluón
hiwà/magputól	girisún
sipáin	sipaón
patayín	guránon
magsinungalíng	mag-ambóg/ambugón
kalmutín	kaguwón
nákaw/magnákaw	tabán/magtabán
lakás /malakás	kusóg/makusóg
mahinà	malúya
tálas/matálas	mataróm
kalúban, suksúkan	saróngan
sibák	tiakón
saksák/saksakín	saksák/saksakón
mapuról	manguról
panagínip	pangaturógan
makalímot	malingáw
tandaán	rumrumón, isípon

Filipino	Rinkonada
alám	ísi
kilála	bistó
matutúhan	matúran
ulítin	dobleyón
maglarò/laruin	ngayamón/magngayamó
umáwit	magkantâ
matúlog	maturóg
gisíng	gisóng
hawákan	kaptán
amóy	paróng
tingnán	baydón,silngán
sábi	sábi
sagót	simbág
tawágin	báoy
kuwénto	istória
salitâ	sarità
óo	amó
hindî	dirî
súnog	kalayó
úsok	asú
abó	abó
úling	oríng
hángin	angín
alíkabók	talbó
pútik	lamód
buhángin	basúd
káhoy	kawóy
daán	tinámpo
lúpa	ragâ

Filipino	Rinkonada
lindól	linóg
bató	bató
landás	agíyan/agyán
bundók	bukíd
tuktók	tuktók
báyad	báyad
ibénta, ipagbilí	ipabakál
bilí/bumilí	bumakál
magtrabáho	magtrabáwo
utang	utang
maralita	tíos, póbre
mayáman	mayáman
múra	baráto
mahál (na presyo)	mal
ibigay	itaó
putî	putî
itím	itóm
pulá	pulá
diláw	yellow
luntî	green
magandá	magayón
malakí	dakulô
íhip/híhip	uyupón
hiningá	ingá-ingá
ilibíng	lubóng
mahírap	dipísil
hukáy/humúkay	magkalót,magbubón
mabúti/mabaít	marây, mabúot
matigás	makusá

Filipino	Rinkonada
mabigát	magubát
magtagò	magtagô
ilán	pirá
mangáso	mangayám, mag-anáp
magaán	magáan
nawalâ	naudà
bágo	bágo
lumà	lumâ
ibá	ibá
singsíng	singsíng
aníno	anninó
malíit	sadáy, sadít
díkít /dumikít	rukót/rumukót
sumúso	sumusó
luhà	luwâ
tinalì	ginapós, ginuód
maghintáy	mag-ulát
talì	guód

MGA NAGGIBO KA ORTOGRAPIYA

Tagasurat:

Marlene B. Laya

Dalubguro 2
Balaogan Elementary School
Bula South District
Bula, Camarines Sur

Vilma S. Cangayo

Dalubguro 2
Bato South Central School
Bato District
Bato, Camarines Sur

Ryan G. de la Torre

Project Leader
Bicol University College of Education
Daraga, Albay

Tagasuri:

Iriga City, Camarines Sur

Anita A. Novela
Annabelle B. Albaño
Cheryl G. Tabarangao
Emilie B. Cabañes
Jane A. Tabarangao
Karen A. Belonio
Ma. Elizabeth S. Lagatic
Marilou G. Sacay
Salvacion M. Magistrado
Sofia A. Baile

Nabua, Camarines Sur

Irvin P. Sto.Tomas
Karen A. Bobis
Kayce S. Albania
Maricar G. Ballecer
Nanette D. Beredico
Ursula E. Guazon

Marcia V. Calleja

Guro 2
Sta. Cruz Norte Elementary School
Sta. Cruz Norte, Iriga City

Madonna E. Monte

Dalubguro 1
San Nicolas Elementary School
San Nicolas, Iriga City

Angela E. Lorenzana

Component Leader
Bicol University College of Education
Daraga, Albay

Baao, Camarines Sur

Cindy Casimsiman
Daisy G. Agnas

Bula, Camarines Sur

Emerlina O. Antioquia
Fatima F. Berenguela
Francis Christian A. Formoles

Balatan, Camarines Sur

Gecille M. Occiano
Vilma S. Esplana

Bato, Camarines Sur

Analiza C. Macasaya
Joanne T. Gariplan

KOMISYON SA WIKANG FILIPINO

KALUPUNAN NG MGA KOMISYONER

Arthur P. Casanova, PhD

Tagapangulo
Komisyoner sa Wikang Tagalog

Carmelita C. Abdurahman, EdD

Fultaym Komisyoner para sa Programa at Proyekto
Komisyoner sa Wikang Waray

Benjamin M. Mendillo, Jr., PhD

Fultaym Komisyoner para sa Pananalapi at Programa
Komisyoner sa Wikang Ilokano

Hope S. Yu, PhD

Komisyoner sa Wikang Sebwano

Jesus C. Insilada, EdD

Komisyoner sa Wikang Hiligaynon

Reggie O. Cruz, EdD, PhD

Komisyoner sa Wikang Kapampangan

Christian T.N Aguado, PhD

Komisyoner para sa mga Wikang Katimugang Pamayanang Kultural

Melchor E. Orpilla, PhD

Komisyoner sa Wikang Pangasinan

Atty. Marites A. Barrios-Taran

Direktor IV

SANGAY NG LINGGUWISTIKA AT APLIKADONG LINGGUWISTIKA

Lourdes Z. Hinampas

Earvin Christian T. Pelagio

Evelyn S. Pateño

Christian D.S Nyles

APENDIKS

A. Pagsusurat ka Tuldik

1. A saritaon na computer dapat naka-set sa:

English (United States)

United States-International Keyboard

2. Sunudon a mga instruksiyon tanganing makasurat sa patinig na agko tuldik.

Gustong Maipabayad	Unang Pinduton	Sunod na Pinduton	Kinaluwasan
Aring pantig a agko ruon	' (apostrophe key)	Letra ka agko ruon na patinig	á, é, í, ó, ú
Ruon sa uriyan na silaba o sarita	` (grave accent)	Letra ka patinig na nasusundan sa ruon	à, è, ì, ò, ù
Silabang agko ruon sa uriyan amo a agko ruon na silaba sa sarita	^ (circumflex accent key)	Letra ka agko ruon na patinig	â, ê, î, ô, û
Schwa/Gupô/Gëpë	" (quotation marks)	Letrang e	ë

APENDIKS

A. Pagsusulat ng Tuldik

1. Ang lengguwahe ng computer ay dapat naka-set sa:

English (United States)

United States-International Keyboard

2. Sundin ang sumusunod na instruksiyon upang makasulat ng patinig na may tuldik:

Nais Maipakita	Unang Pindutin	Sunod na Pindutin	Kinalabasan
Aling pantig ang may diin	' (apostrophe key)	Titik na diniinang patinig	á, é, í, ó, ú
Impit sa dulo ng pantig o salita	` (grave accent)	Titik ng patinig na sinusundan ng impit	à, è, ì, ò, ù
Pantig na nagtatapos sa impit ay siyang diniinang pantig ng salita	^ (circumflex accent key)	Titik na diniinang patinig	â, ê, î, ô, û
Schwa	" (quotation marks)	Letrang e	ë `

Republika ng Pilipinas
Tanggapan ng Pangulo

KOMISYON SA WIKANG FILIPINO

KAPASIYAHAN NG KALUPUNAN NG KOMISYONER BLG. 55-7

Serye 2024

PINAGTITIBAY ANG KAPASIYAHAN PARA SA ORTOGRAPIYANG RINKONADA

SAPAGKAT, alinsunod sa Batas Republika Blg. 7104, s. 1991, upang magpatupad ng patakaran ng Estado sa pagtitiyak at pagtataguyod ng patuluyang pagpapaunlad, pagpapayaman, at pagpapalaganap ng mga wika ng Pilipinas;

SAPAGKAT, iniaatas pa ng Seksiyon 14 ng Batas Republika Blg. 7104, s. 1991 ang sumusunod na mga responsibilidad ng KWF:

(d) Magpanukala ng mga patnubay at istandard para sa mga anyuing lingguwistiko at pagpapahayag sa lahat ng opisyal na komunikasyon, publikasyon, teksbuk, at iba pang materyales sa pagbasa at pagtuturo;

(e) Hikayatin at palaganapin, sa pamamagitan ng sistema ng mga insentibo, ang mga grant at gawad, ang pagsusulat at publikasyon—sa Filipino at ibang mga wika ng Pilipinas—ng mga akdang orihinal, kabilang ang mga teksbuk at sangguniang materyales sa iba't ibang disiplina;

xxx

(g) Tawagan ang alinmang kagawaran, kawanihan, opisina, ahensiya, o alinmang kasangkapan ng Pamahalaan, o alinmang pribadong entidad, institusyon, o organisasyon para sa kooperasyon at tulong sa pagtupad ng mga gawain, tungkulin, at pananagutan nitô;

(h) Magsagawa sa mga antes na pambansa, rehiyonal, at lokal ng mga pagdinig pambuliko, kumperensiya, seminar, at iba pang mga pangkatang talakayan upang umalam at tumulong sa paglutas ng mga suliranin at mga isyung may kaugnayan sa pagpapaunlad, pagpapalaganap, at preserbasyon ng Filipino at iba pang mga wika ng Pilipinas;

SAPAGKAT, ang *Ortograpiyang Rinkonada* ay nagsisilbing mahalagang sanggunian para sa mga mananaliksik ng mga wika ng bansa na tumutugon sa mandato ng KWF batay sa Batas Republika Blg. 7104, gayundin sa mga pangunahing kasangkot.

IPINAPASIYA, gaya ng ginawang pagpapasiya ngayon, at sang-ayon sa mga inilatag na proposisyon sa itaas, pinagtitiyak ng KWF ang patarakan sa pagbuo at pagpapatupad ng patakaran pangwika ng KWF kaugnay ng opisyal na ortograpiya ng Rinkonada.

IPINAPASIYA, na matapos ang konsultasyon at ugnayan ng KWF at ng mga stakeholder ng wikang Rinkonada, at matapos din ang serye ng pagsusuri at rebisyon ng ortograpiya ng nabanggit na wika, pinagtitiyak ang kapasiyahang ito bilang pagkilala sa opisyal na ortograpiya ng wikang Rinkonada;

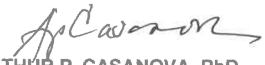
IPINAPASIYA pa, na anumang pagbabago sa ortograpiya ng nabanggit na wika ay kinakailangang dumaan sa wastong konsultasyon ng KWF at ng mga stakeholder ng wika, at pagkaraan ay sa pagpapatibay ng Kalupunan ng mga Komisyoner ng KWF;

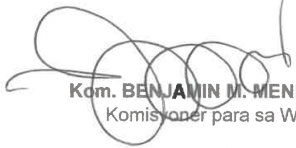
IPINAPASIYA din, na maglalaan ng kaulukang pondo ang KWF para sa paglalathala ng nabanggit na ortograpiya;

IPINAPASIYA sa wakas, na inilalakip at ginagawang mahalang bahagi ng kapasiyahang ito ang kopya ng opisyal na ortograpiya ng wikang Rinkonada.

PINAGTITIBAY ANG KAPASIYAHAN PARA SA ORTOGRAPIYANG RINKONADA

PINAGTIBAY ng Kalupunan ng mga Komisyoner sa Pulong ng Kalupunan na ginanap ngayong 28 HULYO 2024 sa Ardenhills Suites, 3rd Floor, Alibano, Diliman Quezon City

Kom. ARTHUR P. CASANOVA, PhD
Tagapangulo
Komisyoner para sa Wikang Tagalog

Kom. BENJAMIN M. MENDILLO, JR., PhD
Komisyoner para sa Wikang Ilokano

Kom. HOPE S. YU, PhD
Komisyoner para sa Wikang Sebwano

Kom. MELCHOR E. ORPILLA, PhD
Komisyoner para sa Wikang Pangasinan

Kom. ABRAHAM P. SAKILI, PhD
Komisyoner para sa mga Wika ng
Muslim Mindanao

Kom. JOSE KERVIN CESAR CALABIAS, PhD
Komisyoner para sa mga Wika ng Kahilagaang
Pamayanang Kultural

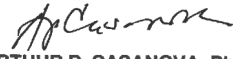

Kom. CARMELITA C. ABDURAHMAN, EdD
Komisyoner para sa Wika ng Samar-Leyte

Kom. JESUS C. INSILADA, EdD
Komisyoner para sa Wikang Hiligaynon

Kom. REGGIE O. CRUZ, EdD, PhD
Komisyoner para sa Wikang Kapampangan

Kom. CHRISTIAN T.N. AGUADO, PhD
Komisyoner para sa mga Wika at Kultura
ng mga Katutubo sa Mindanao

PINATUTUNAYAN NG NAKALAGDA NA ANG KAPASIYAHAN BLG. 55-7, SERYE 2024 AY PINAGTIBAY NG KALUPUNAN NG MGA KOMISYONER NG KOMISYON SA WIKANG FILIPINO.

Kom. ARTHUR P. CASANOVA, PhD
Tagapangulo

KOMISYON SA WIKANG FILIPINO

Gusaling Watson, 1610 Kalye J.P. Laurel
San Miguel, 1005 Maynila
Tel. (02) 899-606-70 www.facebook.com/komfilgov komfil@kwf.gov.ph
www.kwf.gov.ph